

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

REGIONALNI TRGOVINSKI SPORAZUMI IN WTO

Ljubljana, maj 2011

POLONA MALI

IZJAVA

Študentka Polona Mali izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Katje Zajc Kejžar, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA	2
1.1 Zgodovinsko ozadje WTO.....	2
1.2 Nastanek WTO	3
1.3 Institucionalna struktura in odločanje v WTO	6
1.4 Sporazumi in temeljna načela WTO.....	7
1.5 Reševanje sporov v okviru WTO	9
1.5.1 Postopek reševanja trgovinskih sporov.....	11
2 REGIONALNI TRGOVINSKI SPORAZUMI	12
2.1 Pojem regionalnih trgovinskih sporazumov	12
2.2 Vrste regionalnih trgovinskih sporazumov.....	14
2.3 Učinki regionalnih trgovinskih sporazumov	16
2.3.1 Statični (alokacijski) učinki	17
2.3.2 Dinamični (akumulacijski) učinki.....	19
2.3.3 Kemp-Wanov teorem.....	20
3 ODNOS WTO DO REGIONALNIH TRGOVINSKIH SPORAZUMOV	21
3.1 Regionalni trgovinski sporazumi in WTO.....	21
3.2 Pravila WTO za regionalne trgovinske sporazume	23
3.2.1 Člen XXIV	24
3.2.2 Klavzula omogočanja.....	24
3.3 Regionalni trgovinski sporazumi in zunanje carine	25
3.4 Dinamika regionalizma.....	26
3.5 Regionalizem in multilateralna trgovinska pogajanja	27
4 POMEN ZNOTRAJINTEGRACIJSKE TRGOVINE ZA IZBRANE EKONOMSKE INTEGRACIJE	28
4.1 Predstavitev izbranih ekonomskih integracij.....	28
4.1.1 EU	28
4.1.2 NAFTA	29
4.1.3 ASEAN	30
4.1.4 MERCOSUR.....	31
4.2 Razvitost integracij	32
4.3 Gibanje deleža znotrajintegracijske trgovine	35

SKLEP	38
LITERATURA IN VIRI	39

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Ustvarjanje in preusmerjanje trgovine</i>	18
<i>Slika 2: Razvoj regionalnih trgovinskih sporazumov v svetu v obdobju od 1949 do 2009</i>	23
<i>Slika 3: Primerjava števila preb. in BDP p. c. v 2009 v izbranih integracijah</i>	35
<i>Slika 4: Delež znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu izbranih integracij (v %)</i>	37
<i>Slika 5: Delež znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu držav članic NAFTA (v %)</i> ...	37
<i>Slika 6: Celoten izvoz NAFTA in izvoz znotraj sporazuma (v milijardah USD)</i>	38

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Pogajalski krogi GATT</i>	4
<i>Tabela 2: Število članic v WTO od ustanovitve do danes</i>	6
<i>Tabela 3: Stopnje mednarodnih regionalnih integracij in njihove osnovne značilnosti</i>	16
<i>Tabela 4: Število prebivalstva v letih 2000 in 2009</i>	33
<i>Tabela 5: BDP p. c. po tekočih cenah v letih 2000 in 2009 (v USD)</i>	34
<i>Tabela 6: Razvoj znotrajintegracijskega izvoza v EU, NAFTA, ASEAN in MERCOSUR ter njihov delež v svetovnem izvozu (2000–2009 v milijardah USD)</i>	36

UVOD

Proces mednarodnega gospodarskega povezovanja, ki ga poganjajo tehnološke in gospodarske sile ter politika liberalizacije svetovne trgovine, je močno okarakteriziral drugo polovico dvajsetega stoletja in vplival na svetovno rast trgovine. Ta pojav je postopoma prevzel celotno globalno področje in se s posebno intenzivnostjo v okviru držav, ki jih povezuje geografska bližina, zgodovinsko ozadje ali politični dejavniki, manifestiral v sklepanju trgovinskih sporazumov.

Druga polovica devetdesetih let prejšnjega stoletja je dodobra zaznamovala svet s spremembami na področju liberalizacije mednarodnega ekonomskega sodelovanja. Po drugi svetovni vojni je bil cilj večine držav liberalizacija mednarodne menjave in odprava protekcionističnih ukrepov, ki so nastali v obdobju obeh svetovnih vojn. Posamezne države so skušale najti začasno skupno rešitev, ki bi povečala mednarodno menjavo in njeno liberalizacijo. Konec leta 1947 je 23 držav v Ženevi podpisalo začasni sporazum o carinah in trgovini *General Agreement on Tariffs and Trade* (v nadaljevanju GATT), ki je začel veljati 1. 1. 1948. Kot rezultat zadnjega Urugvajskega kroga pogajanj GATT je bila leta 1994 v Marakešu ustanovljena naslednica Splošnega sporazuma o carinah in trgovini, Svetovna trgovinska organizacija (angl. *World Trade Organization*, v nadaljevanju WTO). Je mednarodna organizacija s sedežem v Ženevi, ki nadzoruje veliko sporazumov, ti pa opredeljujejo pogoje trgovanja med njenimi državami članicami. Ustanovljena je bila z namenom odprave ovir trgovanja, predvsem carin. WTO je univerzalna organizacija, ki naj bi zagotavljala večjo pravno varnost v mednarodnih odnosih ter uveljavljala utečen in učinkovit mehanizem reševanja mednarodnih trgovinskih sporov in hkrati zagotavljala rast svetovne trgovine z blagom in s storitvami. Delovanje organizacije se v vrstah pogajanj ves čas spreminja in prilagaja. Ključni cilj pa ostaja vseskozi enak, in sicer: zagotavljanje enakih pogojev trgovanja za vse njene članice, prav tako pa vpliva tudi na države, ki še niso včlanjene.

Proces liberalizacije svetovne trgovine je privedel do zametkov nastanka in formiranja ekonomskih integracij. Proces regionalnega ekonomskega integriranja se je pričel po drugi svetovni vojni in se je dotaknil večine držav na svetu; postal je pomemben in neizogiben element v večini ekonomskih in političnih odločitvah. Danes je skoraj vsaka država članica neke integracije ali je v procesu včlanitve. Ekonomske integracije vplivajo na regionalna gospodarstva ter izboljšujejo menjalne odnose med članicami v primerjavi z ostalimi državami, čeprav s tehničnega vidika kršijo osnovna načela WTO.

Regionalizem je danes priznan kot eden od dveh stebrov mednarodnega gospodarskega reda – skupaj z multilateralizmom. Vprašanje je, ali pomeni hitrejšo pot do multilateralizma ali zavira multilateralno liberalizacijo. Ali se bo porast regionalnih dogovorov izkazala kot »gradnik« ali kot »kamen ovire« za liberalizacijo trgovine v zvezi z multilateralnostjo in nediskriminacijo? Po koncu Urugvajskega kroga pogajanj je svetovni trgovinski sistem doživel nastanek velike skupine regionalnih blokov, kot so NAFTA (angl. *North American*

Free Trade Agreement), Mercosur (angl. *Southern Common Market*), APEC (angl. *Asia-Pacific Economic Cooperation*) in širitev Evropske unije (v nadaljevanju EU). Zdi se, da so postali regionalni bloki dejavniki, ki jih je potrebno vzeti kot resen element v prihodnji sistem trgovanja.

Cilj diplomske naloge je ugotoviti povezave in odnos med Svetovno trgovinsko organizacijo in regionalnimi trgovinskimi sporazumi. Skušam tudi ugotoviti, ali je za uspešno mednarodno gospodarsko sodelovanje pomembno le članstvo v multilateralnem trgovinskem sistemu ter kakšno vlogo ima za gospodarstvo članstvo v regionalni integraciji. WTO zagotavlja svobodno in nemoteno trgovino ter skuša vplivati na ostale organizacije, da bi v svetu pripomogle k čim bolj svobodnejši menjavi blaga in storitev. Regionalni trgovinski sporazumi pa delujejo s ciljem, da bi zagotovili svobodno menjavo le med državami podpisnicami sporazuma. S članstvom v WTO se država obveže, da bo izpolnjevala ter spoštovala pravila in načela organizacije. Uporaba klavzule največjih ugodnosti pomeni, da mora država, ki tujemu partnerju ponudi znižanje, tega hkrati ponuditi tudi ostalim tujim partnerjem. Pri regionalnih sporazumih pa si države podpisnice med seboj priznavajo večje ugodnosti v primerjavi s tretjimi državami. Takrat pride do kršenja osnovnih načel WTO in spora med državami. Skušala bom razjasniti, ali trgovinski sporazumi dejansko spodbujajo razvoj svobodne trgovine ali ustvarjajo ovire, s katerimi povečujejo trgovinske spore, ter na kakšen način WTO ureja delovanje regionalnih sporazumov.

Po uvodu sledi prvo poglavje, v katerem se osredinjam na nastanek WTO in zgodovinsko ozadje organizacije. Predstavljam njene naloge in cilje ter temeljna načela, na katerih sloni celoten sistem organizacije. Da bi lahko razumeli sistem organizacije, v prvem poglavju predstavljam tudi institucionalno strukturo in sistem odločanja v WTO ter osrednji steber multilateralnega sistema trgovanja reševanje sporov. Drugo poglavje je teoretično. V njem predstavljam pojem regionalnega trgovinskega sporazuma in njegove vrste. Podrobno predstavim tudi vrste učinkov na področju trgovine, do katerih pride zaradi formiranja regionalnega trgovinskega sporazuma. Tretje poglavje je namenjeno opredelitvi odnosov med WTO in regionalnimi trgovinskimi sporazumi. V četrtem poglavju predstavim štiri največje regionalne trgovinske sporazume in s podatki prikažem njihov razvoj trgovine znotraj integracij. Na koncu nazorno povzamem in zberem ugotovitve diplomskega dela.

1 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA

1.1 Zgodovinsko ozadje WTO

Obdobje druge svetovne vojne in po njej je močno vplivalo na svetovno gospodarstvo. Že med vojno so države pričele uvajati omejitve v mednarodni menjavi. Zaradi pomanjkanja na domačem trgu so želele preprečiti izvažanje redkih dobrin ter na ta način povečati preskrbo in zadolženost na domačih tleh. Ker si je po vojni večina gospodarstev hitro opomogla, je proizvodnja presegla predvojno stanje. Nove proizvodne zmogljivosti so presegle domače povpraševanje, dvignile težnjo po izvozu in pripeljale do nadaljnjega razvoja zunanje trgovine.

Številni protekcionistični ukrepi, na katere so naleteli uvozniki, so predstavljali vse večje probleme, zato je bila ureditev svetovne trgovine nujna. Poleg pobude za ustanovitev Mednarodnega denarnega sklada (za potrebe mednarodnih plačil) in Svetovne banke (za potrebe mednarodnega investiranja) je potekala razprava o ustanovitvi tretje organizacije, ki bi spodbudila prosto svetovno trgovino. V okviru Organizacije združenih narodov je leta 1948 54 držav podpisalo listino za ustanovitev Mednarodne trgovinske organizacije (angl. *International Trade Organization*), ki je bila že takoj obsojena na propad zaradi političnih nestrinjanj med Združenimi državami Amerike in Sovjetsko zvezo. Najprej je propadla ratifikacija »havanske listine« in nato še ideja o Mednarodni trgovinski organizaciji v okviru Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju OZN). »Havanska listina« je bila podlaga za ustanovitev Mednarodne trgovinske organizacije. Vsebovala je določbe glede mednarodne trgovine, zaposlovanja, gospodarske aktivnosti, investicij, restriktivne poslovne prakse in mednarodne blagovne sporazume (Lanjouw, 1995, str. 6).

Splošni sporazum o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade* – v nadaljevanju GATT) je bil zasnovan po drugi svetovni vojni. Posamezne države so skušale najti začasno skupno rešitev, ki bi povečala mednarodno menjavo in njeno liberalizacijo. Konec leta 1947 je 23 držav v Ženevi podpisalo začasni sporazum o carinah in trgovini GATT, ki je začel veljati 1. 1. 1948.

GATT je temeljil na treh principih: nediskriminacija, recipročnost in nacionalna obravnava. Načelo **nediskriminacije** z uporabo klavzule največjih ugodnosti je pomenilo, da je država znižanje, ki ga je ponudila enemu tujemu partnerju, morala hkrati ponuditi tudi ostalim tujim partnerjem. Načelo **recipročnosti** je pomenilo, da je veljala obojestranska obveza zniževanja carin. Temu načelu so nasprotovale države v razvoju, ki so želele enostransko znižanje na izvozni strani. Načelo **nacionalne obravnave** pa je pomenilo, da je bilo blago domačih in tujih proizvajalcev na enem trgu potrebno obravnavati enako.

1.2 Nastanek WTO

Podpisnice sporazuma GATT so v okviru medsebojnih pogajanj v več rundah oziroma krogih usklajevale višine veljavnih carinskih stopenj za industrijske proizvode. Dogovorile so se za načela, po katerih so pogodbenice po koncu pogajanj zniževale svoje carinske stopnje in spreminjale veljavne carinske tarife (Kumar, 1999, str. 180).

V okviru GATT je bilo osem pogajalskih krogov, ki so si hitro sledili in se razlikovali po trajanju in številu držav članic. Začetni so bili namenjeni zniževanju carin, kasneje pa so pogajanja vsebovala tudi necarinske ukrepe, intelektualno lastnino, reševanje sporov in sporazum o ustanovitvi WTO. Pogajalski krogi so prikazani v Tabeli 1.

Tabela 1: Pogajalski krogi GATT

Leto	Kraj/Ime	Obravnavano področje	Št. držav
1947	Ženeva	carine	23
1949	Annecy	carine	13
1951	Torqay	carine	38
1956	Ženeva	carine	26
1960–61	Ženeva (Dillonov krog)	carine	26
1964–67	Ženeva (Kennedyjev krog)	carine in protidumping	62
1973–79	Ženeva (Tokijski krog)	carine in necarinski ukrepi	102
1986–94	Ženeva (Urugvajski krog)	carine in necarinski ukrepi, intelektualna lastnina, reševanje sporov, tekstil, kmetijstvo, pravila, ustanovitev WTO itd.	123

Vir: WTO, *Understanding the WTO*, 2010a.

S podpisom končnega sporazuma ob zaključku »Urugvajskega kroga« je bil 15. 4. 1994 v Marakešu ustanovljen WTO; začel je veljati 1. 1. 1995. Ustanovljen je bil kot institucija, odgovorna za vprašanja svetovne trgovine. Cilj organizacije je zagotavljanje svobodne, predvidljive in nemotene trgovine med državami. Predstavlja nadomestilo GATT in dopolnjuje GATT-ov neučinkovit sistem pogajalskih krogov. Pogajanja med državami članicami znotraj WTO potekajo na različnih ravneh in stopnjah. Odgovoren je za uresničitev sporazumov, podpisanih po Urugvajskem krogu.

Sporazum o ustanovitvi WTO vsebuje 16 členov o institucionalni in proceduralni strukturi organizacije. Določila obveznosti držav se nahajajo v štirih aneksih:

- Aneks 1 vsebuje sporazume o temeljnih obveznostih vseh članic,
- Aneks 2 vsebuje dogovor o pravilih in postopkih za reševanje sporov,
- Aneks 3 vsebuje mehanizem za nadzor nad trgovinsko politiko,
- Aneks 4 zajema plurilateralne trgovinske sporazume.

Prvi trije so opredeljeni kot multilateralni trgovinski sporazumi (angl. *Multilateral Trade Agreement*) in so obvezni za vse države članice. Zadnji aneks je obvezen le za članice WTO, ki so ga sprejele. Ti pravni instrumenti predstavljajo institucionalni okvir pri izvajanju trgovinskih odnosov med članicami.

Svetovna trgovinska organizacija v okviru svojih pooblastil opravlja naloge v skladu z interesi držav članic. Naloge so določene v II. členu Sporazuma o WTO (WTO, 2010b):

- Omogočati izpolnjevanje, upravljanje in delovanje multilateralnih in plurilateralnih trgovinskih sporazumov iz aneksov. S svojimi pravili državam daje smernice.
- Zagotavljati stalni forum za multilateralna trgovinska pogajanja med članicami.

- Skrbi za izpolnjevanje dogovora o pravilih in postopkih. Rešuje trgovinske spore in v njih razsoja.
- Spremlja nacionalne politike držav (pomaga pri lažjem funkcioniranju sistema).
- Usmerja in nudi tehnično pomoč državam v razvoju.
- Sodeluje z ostalimi mednarodnimi organizacijami (predvsem z Mednarodnim denarnim skladom in s Svetovno banko).

Cilji WTO so naslednji:

- Dvig produktivnosti, zaposlenosti, Bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) in s tem rast življenjske ravni.
- Trgovanje brez diskriminacije za izdelke, storitve in intelektualne lastnine na vseh trgih.
- Nепrestani razvoj in razvijanje »eko« tehnologij.
- Ukinitev ali uveljavitev stalnih oziroma predvidljivih carin (enake možnosti za vse izvoznike).
- Pomoč državam v razvoju – predvsem »tretjemu svetu«.

WTO je univerzalna organizacija, ki naj bi zagotavljala večjo pravno varnost v mednarodnih odnosih ter uveljavljala utečen in učinkovit mehanizem reševanja mednarodnih trgovinskih sporov in hkrati zagotavljala rast svetovne trgovine z blagom in s storitvami. Mednarodni trgovinski spori se rešujejo po določenih postopkih v točno določenih rokih. Vse odločitve znotraj WTO naj bi se sprejemale s konsenzom, vendar obstaja možnost spremembe načina glasovanja, saj WTO lahko sprejema odločitve, ki z večino glasov obvezujejo vse države (prej v določilih GATT to ni bilo mogoče). Organi WTO imajo večja in doslednejša pooblastila. Kriteriji za izpolnjevanje obveznosti držav so strožji in trdneje postavljeni, prav tako so natančneje določeni in bolj zavezujoči postopki notifikacije držav v zvezi z izvajanjem sporazumov (Bobek, 2002, str. 125).

Vse države so se pridružile organizaciji na podlagi rezultata pogajanj, zato članstvo pomeni ravnovesje pravic in obveznosti. Vsaka država članica je deležna privilegijev in varnosti, ki jih zagotavljajo pravila trgovanja, s strani ostalih članic. V zameno morajo odpreti svoje trge in spoštovati ta pravila. Države kandidatke lahko pristopijo k članstvu po naslednjem postopku (WTO, 2010c):

- Vlada države, ki se želi včlaniti, mora predstaviti gospodarsko in trgovinsko politiko, s katero bo sodelovala v organizaciji. To poročilo preda delovni skupini, ki se ukvarja s tem področjem. Vsa poročila so vidna vsem obstoječim državam članicam.
- Po pregledu poročila sledijo vzporedni bilateralni pogovori med državo kandidatko in vsako posamezno državo članico (vsaka članica ima svoje interese trgovanja). Vsebinska pogajanja so carinske stopnje, vstopni pogoji na tuja tržišča in ostala trgovinska politika. Kljub bilateralnim pogajanjem morajo članice upoštevati načelo nediskriminatornosti. Pogovori določijo koristi, ki jih imajo ostale članice ob pristopu nove.

- Ko se pogajanja zaključijo, delovna skupina preda končno poročilo (poročilo, protokol pristopa in seznam obveznosti) Konferenci ministrov ali Generalnemu svetu.
- Na koncu sledi glasovanje članic. Za potrditev nove članice je potrebna dvotretjinska večina. V mnogih primerih je za polnopravno članstvo potrebna ratifikacija poročila v parlamentu države kandidatke.

Tabela 2: Število članic v WTO od ustanovitve do danes

Leto	Št. novih članic	Skupno št.
1. 1. 1995	76	76
1995	36	112
1996	16	128
1997	4	132
1998	1	133
1999	2	135
2000	5	140
2001	3	143
2002	1	144
2003	2	146
2004	2	148
2005	1	149
2006	0	149
2007	2	151
2008	2	153

Vir: WTO, *Understanding the WTO*, 2010c.

Od ustanovitve leta 1995 do danes je število članic naraslo. Danes WTO šteje 153 držav članic, ki predstavljajo 95 % celotne svetovne trgovine, in 30 držav opazovalk, ki si želijo članstva. Slovenija je članica od 30. julija 1995. Vanj so vključene skoraj vse gospodarsko pomembne države – tako je WTO največja mednarodna gospodarska organizacija. V letu 2010 je razpolagal s proračunom v višini 194 milijonov švicarskih frankov, zaposluje 637 oseb, sedež pa ima v Ženevi.

1.3 Institucionalna struktura in odločanje v WTO

Organizacijska struktura WTO je predstavljena v Prilogi 1. WTO je mednarodna organizacija, zato je njena struktura podobna strukturam ostalih mednarodnih organizacij. Določena je s IV. členom sporazuma o WTO. Njeni organi so naslednji (Bobek, 2002, str.125):

- **Ministrska konferenca** (angl. *Ministerial Conference*) je najvišji organ WTO in sprejema odločitve, ki zavezujejo vse članice organizacije. Seje ministrskih konferenc običajno potekajo najmanj enkrat na dve leti. Naslednjo sejo določijo na koncu zasedanja trenutnega srečanja. Ministrska konferenca opravlja naloge WTO in sprejema za to potrebne ukrepe.

Potekajo v skladu s pravili procedure WTO za seje Ministrskih konferenc (angl. *Rules of Procedure for Sessions of the Ministerial Conference*). Odločitve zadevajo vse države članice, konferenca lahko sprejema odločitve glede vseh stvari, ki so pod okriljem katerega koli multilateralnega sporazuma.

- **Generalni svet** ima nalogo voditi delovanje organizacije in sprejemati odločitve v okviru smernic Ministrske konference. Sestavljajo ga predstavniki vseh članic, ki se sestajajo po potrebi. Ima najširša pooblastila, da tekoče spremlja izvajanje sporazumov in aktov znotraj WTO, zato lahko obravnava vsa vprašanja mednarodne trgovine. Generalni svet nastopa še v funkcijah Telesa za revizijo trgovinske politike posameznih članic (angl. *Trade Policy Review Body* – v nadaljevanju TPRB) in Telesa za reševanje mednarodnih trgovinskih sporov (angl. *Dispute Settlement Body* – v nadaljevanju DSB) v obliki vrhovne arbitraže. V okviru drugega telesa delujejo ugotovitveni sveti (angl. *panels*), skupine ekspertov (angl. *expert groups*) in stalno prizivno telo (angl. *Standing Appellate Body*).
- Pod okriljem Generalnega sveta delujejo tudi trije **Sveti**, ki so specializirani na določena področja delovanja WTO: Svet za trgovino z blagom, Svet za trgovinske vidike intelektualne lastnine in Svet za trgovino s storitvami. V okviru teh svetov delujejo različni komiteji, komisije in delovne skupine.

Prva ministrska konferenca je potekala leta 1996 v Singapurju, druga leta 1998 v Ženevi, tretja leta 1999 v Seattlu, četrta leta 2001 v Dohi, peta ministrska konferenca je potekala v Cancunu leta 2003, šesta v Hong Kongu leta 2005 in sedma (zadnja) leta 2009 v Ženevi. Že leta 2001 so se udeleženci četrte ministrske konference v Dohi po dolgotrajnih pogajanjih sporazumeli, da je čas za sproženje novega kroga pogajanj namenjenega liberalizaciji svetovne trgovine. Ta krog se imenuje Doha razvojna agenda. Čeprav so bila pogajanja večkrat prekinjena (prvi rok je bil 1. januar 1995), prizadevanja za ponovni zagon in uspešen zaključek še vedno trajajo. Osredinjeni so na šest glavnih področij, najpomembnejša so kmetijstvo, nekmetijski proizvodi in storitve, pogajanja na področju olajšave trgovine in tako dalje (WTO, 2010d).

1.4 Sporazumi in temeljna načela WTO

Kot lahko razberemo iz organizacijske strukture v Prilogi 1, sporazumi WTO zajemajo področja trgovine z blagom, s storitvami in z intelektualno lastnino. Sporazumi pojasnjujejo načela liberalizacije in dovoljene izjeme. Pojasnjujejo zavezanost držav članic k zniževanju carinskih in drugih trgovinskih ovir, določajo postopke za reševanje sporov, predpisujejo posebno obravnavo držav v razvoju. Sporazumi so mnogokrat poimenovani kot pravila trgovanja WTO, sama organizacija pa kot organizacija, ki temelji na pravilih (angl. *rules-based organization*). Moramo pa poudariti, da so ta pravila dejansko sporazumi, doseženi z dogovori vlad držav članic, ki predstavljajo zakonito osnovo mednarodne trgovine (WTO, 2010f).

Večina sporazumov je plod pogajanj v Urugvajskem krogu, podpisanih aprila 1994 v Marakešu. Obstaja okoli 60 obsežnih in zapletenih sporazumov, s pomočjo katerih članice

WTO nediskriminatorno delujejo znotraj trgovinskega sistema. Članicam jamčijo pravice in zavezujejo njihove vlade, da vodijo zunanjetrgovinsko politiko skladno s pogodbenimi določili. Pokrivajo širok spekter mednarodnih odnosov; opredeljeni so v III. in IV. členu sporazuma WTO:

- Sporazum o blagu – GATT (angl. *The General Agreement on Tariffs and Trade*).
- Sporazum o storitvah – GATS (angl. *General Agreement on Trade in Services*) temelji na naslednjih določilih: vse storitve so urejene s sporazumom GATS; načelo največjih ugodnosti se nanaša na vse storitve razen specifičnih izjem; nacionalna obravnava ni splošna obveznost, temveč se nanaša na področja, na katerih so bile obveze sprejete; postopna liberalizacija trga storitev z nadaljnjimi pogajanja; vključuje institucionalne določbe, vključno s posvetovanjem, reševanjem sporov in ustanovitve Sveta za trgovino s storitvami.
- Sporazum o intelektualni lastnini – TRIPS (angl. *Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights*) ureja področja avtorskih pravic, blagovnih znamk, geografskega porekla, industrijskih dizajnov, patentov itd.
- Sporazum za reševanje sporov – DSU (angl. *Dispute Settlement Understanding*).

WTO-sporazumi so zaradi pravne narave dolgi in zapleteni ter zajemajo širok spekter dejavnosti. Zajemajo področja kmetijstva, tekstila in oblačil, bančništva, telekomunikacij, vladne nakupe, industrijske standarde in varnost proizvodov, intelektualne lastnine in še veliko več. V vseh teh dokumentih se kažejo temeljna načela WTO, ki temeljijo na sistemu največjih ugodnosti, nacionalni obravnavi, prizadevanju za čim svobodnejšo trgovino, predvidljivosti (načelo zaupanja) in prizadevanju za čim svobodnejšo konkurenco. Ta načela so (Tratnik & Ferčič, 2002, str. 76–82):

Sistem največjih ugodnosti (angl. *most favoured nation* – v nadaljevanju MFN) je klavzula, s katero vsaka pogodbeni stranka svoji sopogodbenci in predvsem njenim gospodarskim subjektom v določenem delu vzajemnih odnosov priznava enake ugodnosti – kot jih je že dala ali jih bo dala v prihodnosti – kateri koli tretji državi. Ta klavzula preprečuje diskriminacijo tujih subjektov. Država koristnica največjih ugodnosti lahko zahteva, da se ji avtomatsko priznajo pravice, ki jih je država, ki je ugodnosti ponudila, priznala tretji državi s pogodbo ali katerim drugim nacionalnim predpisom. Ugodnosti se morajo priznati vedno in brezpogojno. To načelo je pravni in temeljni instrument v sistemu WTO, ki zagotavlja prepoved diskriminacije znotraj organizacije. Temelji in izhaja iz sporazuma GATT, svoje osrednje mesto pa ima tudi v GATS in TRIPS.

Nacionalna obravnava preprečuje diskriminacijo tujih subjektov v primerjavi z domačimi. To pomeni, da se morajo tuji in domači gospodarski subjekti, uvoženi in domači proizvodi, storitve in pravice intelektualne lastnine obravnavati enako. Obveznost izenačitve začne veljati šele, ko je tuji proizvod že na domačem trgu, zato plačilo carine ni v neskladju z načelom.

S prizadevanji za čim svobodnejšo trgovino skuša WTO postopno zniževati trgovinske ovire v mednarodnem gospodarskem sodelovanju. Trgovinske ovire so lahko carinske ali necarinske. Carine so javne dajatve, ki jih država pobira za blago tujega ali domačega porekla, ki prekorači carinsko mejo. Necarinske ovire so prepovedi uvoza in izvoza, kvote, subvencije, tehnične norme, zdravstveni in higienski predpisi itd.

WTO načeloma dopušča le carine za uravnavanje zunanje trgovine, saj se jih lažje nadzoruje in primerja. Z leti se tudi postopoma sporazumno znižujejo. Največ časa pri zniževanju stopenj daje najmanj razvitim državam. Zaradi zniževanja carinskih stopenj države vedno uporabljajo necarinske ukrepe in tako zvišujejo konkurenčnost domačih proizvodov (kršijo načelo nacionalne obravnave). Vendar WTO ne vsebuje splošne prepovedi necarinskih omejitev, ampak le prepoved kvot. Tudi tu obstajajo izjeme:

- omejevanje uvoza v primeru plačilnobilančnih težav,
- omejevanje izvoza za primer pomanjkanja v državi,
- omejitev uvoza/izvoza za odpravljanje agrarnih in ribiških presežkov.

Z **načelom predvidljivosti oziroma načelom transparentnosti** želi WTO ustvariti stabilno in predvidljivo poslovno okolje. Tako gospodarski subjekt, ki želi v neki državi ponujati svoje proizvode, storitve ali pravice intelektualne lastnine, ve, kaj lahko pričakuje. Predvidljivost in stabilnost trgovinskih ovir zmanjša poslovna tveganja, spodbuja naložbe in prodajo v to državo. Države članice podatke o svoji zunanjetrgovinski politiki in praksi posredujejo javnosti in WTO.

Z **načelom prizadevanja za čim svobodnejšo konkurenco** je WTO označen kot sistem, ki ima za cilj odprto in nemoteno konkurenco.

1.5 Reševanje sporov v okviru WTO

Reševanje sporov je osrednji steber multilateralnega sistema trgovanja, edinstven prispevek WTO k stabilnosti globalnega gospodarstva. Je eden največjih dosežkov Urugvajskega kroga pogajanj in edinstven med mednarodnimi institucijami. Postopek reševanja sporov v WTO je v primerjavi z GATT izboljššan in učinkovitejši. Mehanizem deluje avtomatično in transparentno ter zagotavlja večjo zanesljivost za vse države članice WTO. Potrebno je poudariti, da mehanizem ne nalaga nobenih novih obveznosti državam članicam, temveč pojasnjuje obveznosti v njihovih medsebojnih odnosih na notranjih in zunanjih pogajanjih. Interes WTO se kaže v vse močnejšem strateškem pristopu pri reševanju trgovinskih sporov. S tem se zagotavlja prost dostop na mnoge trge, vendar s spoštovanjem in zaupanjem v partnerje pri podpisovanju multilateralnih dogovorov (Bobek & Živko, 2002, str. 110).

Spori nastanejo zaradi prelomljenih obljub med državami članicami. Sistem pravil omogoča članicam, da za reševanje spora uporabijo multilateralni sistem namesto enostranskega mehanizma – če ena od članic krši dogovorjena pravila trgovanja. To pomeni, da gre za upoštevanje dogovorjenih postopkov in spoštovanje razsodb.

Že v sistemu GATT so obstajali postopki za reševanje sporov, ki pa niso imeli določenih časovnih rokov, odločbe je bilo lažje blokirati, veliko primerov je dolgo časa ostalo nerešenih. Urugvajski krog pogajanj je predstavil bolj strukturiran proces z jasno opredeljenimi fazami procesa. Uvedel je večjo disciplino na področju časovnih rokov in večjo fleksibilnost na področju prilagajanja posameznih faz v zvezi s predmetom spora. Sporazum poudarja, da je bistvenega pomena takojšnje reševanje sporov, če želi WTO delovati učinkovito. Postopki in časovni roki, ki morajo biti upoštevani pri reševanju sporov, so določeni precej podrobno. Celoten postopek traja približno eno leto, kadar spor poteka po določenih rokih brez pritožb, ob pritožbah pa 15 mesecev. Kot že rečeno, so dogovorjeni roki prilagodljivi predvsem v urgentnih primerih, ko je celoten postopek reševanja spora pospešen.

Dogovor, sprejet na Urugvajskem krogu pogajanj, omogoča državam, ki spor izgubijo, možnost blokiranja odločitve. V sistemu GATT so se odločitve lahko sprejemale le s konsenzom, kar je pomenilo, da je en ugovor lahko blokiral celoten proces. Sedaj so odločbe sprejete avtomatsko, razen v primerih zavrnitve odločbe. Država, ki blokira odločbo, z argumenti prepriča ostale članice WTO, da postanejo istega mnenja (vključno z državo nasprotnico v sporu).

Čeprav večji del procesa reševanja spora spominja na pravi sodni proces, stremijo k temu, da bi vpletene države dosegle rešitev s kompromisom in z medsebojnim dogovorom brez posredovanja. V prvi fazi bi se morale vlade vpletenih držav posvetovati med seboj; tudi ob prehodu v naslednje faze še vedno obstaja možnost sporazumne rešitve spora.

Reševanje sporov je v pristojnosti Telesa za reševanje sporov (angl. *Dispute Settlement Body* – v nadaljevanju DBS), ki ga sestavljajo predstavniki vseh članic WTO. Glavna naloga je sprejemanje odločitev s konsenzom. Do januarja 2008 je le 136 od 369 sporov doseglo popolni arbitražni postopek. Večina ostalih je bila rešena izven sodišča z opozorilom ali je ostala v podaljšani fazi posvetovanja, nekateri od leta 1995. Pod okriljem Telesa za reševanje sporov delujejo naslednji organi (WTO, 2010g):

- Ugotovitveni svet (angl. *panels*) je podoben normalnim sodiščem, le da so člani skupine izbrani po posvetu s strankami spora. Če se stranki spora ne moreta dogovoriti, lahko člane panela določi generalni direktor WTO. Skupina je navadno sestavljena iz treh in izjemoma iz petih članov strokovnjakov iz različnih držav, ki so izbrani na podlagi točno temu namenjene selekcije. Za vsak spor so izbrani različni člani s posebnega seznama kvalificiranih kandidatov, lahko pa so izbrani tudi drugače. Delujejo povsem samostojno in neodvisno od katere koli vlade.
- Strokovnjaki (angl. *expert review groups*).
- Stalno prizivno telo (angl. *Standing Appellate Body*) je stalni organ, ki ga imenuje Telo za reševanje sporov. Sestavlja ga 7 članov, ki imajo 4-letni mandat. Člani morajo delovati na osnovi lastnih prepričanj in ne smejo biti pod vplivom nobene vlade držav članic.

1.5.1 Postopek reševanja trgovinskih sporov

Telo za reševanje sporov nadzoruje izvajanje pravil in priporočila ter ima moč izvesti povračilne ukrepe, če se katera od držav ne podredi pravilom. V nadaljevanju je predstavljen postopek reševanja sporov (WTO, 2010f).

Prva faza – posvetovanje (do 60 dni). Države v sporu so najprej dolžne vzpostaviti dialog in skušati rešiti nestrinjanje brez posredovanja WTO. Če dialog spodleti, se lahko obrnejo na generalnega direktorja WTO, ki je dolžan posredovati ali pomagati na drug način.

Druga faza – ugotovitveni svet (do 45 dni za imenovanje članov, 6 mesecev za zasedanje panela). Če posvetovanje v prvi fazi ni uspešno, lahko država tožnica zahteva ustanovitev ugotovitvenega sveta. Tožena država lahko ustavi ustanovitev sveta le enkrat in če se Telo za reševanje sporov še ni sestalo. Izjemoma se lahko blokira sestava, ko gre za obojestransko privolitev.

Naloga ugotovitvenega sveta je pravzaprav le pomagati Telesu za reševanje sporov pri sprejemanju odločitev in priporočil. Poročila sveta pa so vseeno pomemben del procesa, saj jih Telo za reševanje sporov lahko zavrne le s soglasjem vseh držav članic. Končno poročilo ugotovitvenega sveta mora biti v šestih mesecih posredovano strankam v sporu. V nujnih primerih (pokvarljivo blago) pa je rok posredovanja poročila skrajšan na tri mesece.

Glavne faze reševanja spora ugotovitvenega sveta (WTO, 2010g):

- Pred prvih zaslišanjem obe stranki spora predstavita primer v pisni obliki.
- Prvo zaslihanje – pritožba in obramba: vpletene stranke predstavijo predmet spora ugotovitvenemu svetu. To lahko storijo tudi stranke, ki imajo v konkretnem primeru določene koristi in interese.
- Izpodbijanja – vpletene države predložijo pisne dokaze in podajo dejanske ustne argumente na drugem zaslišanju.
- Strokovnjaki – če ena stran izmed strank predstavi znanstvene ali tehnične razloge za spor, se ugotovitveni svet lahko posvetuje s strokovnjaki, ki zadevo analizirajo in predstavijo strokovno poročilo.
- Prvi osnutek – ugotovitveni svet predloži opisno poročilo obema strankama z možnostjo štirinajstdnevnega roka za pripombe. Poročilo ne vsebuje razsodbe in končnega sklepa.
- Začasno poročilo – obema strankama spora predloži začasno poročilo, ki zajema razsodbo in končni sklep. Stranki lahko v enem tednu zahtevata ponovni pregled.
- Ponovni pregled – ne sme trajati več kot štirinajst dni. Med tem časom se lahko ugotovitveni svet ponovno sestane s strankama.
- Končno poročilo – strankama je predloženo tri tedne kasneje. Predstavljeno je vsem članicam WTO. Če ugotovitveni svet ugotovi, da članica spora krši pravila in obveznosti sporazuma WTO, mora ta članica nemudoma spremeniti takšno prakso. Predlagajo se ukrepi in način za izvedbo prilagoditve pravilom WTO.

- Končno poročilo postane pravilo WTO – poročilo postane pravilo Telesa za reševanje sporov v 60 dneh, razen če ni soglasne zavrnitve. Obe stranki se lahko pritožita in v nekaterih primerih se dogaja tudi to.

2 REGIONALNI TRGOVINSKI SPORAZUMI

Obstoj različnih trgovinskih sporazumov in njihovo širjenje sta oblikovala naravo in smer gibanja svetovnega trgovinskega sistema. Proces regionalnega ekonomskega integriranja se je pričel po drugi svetovni vojni in se je dotaknil večine držav na svetu; postal je pomemben in neizogiben element v večini ekonomskih in političnih odločitvah. Danes je skoraj vsaka država članica neke integracije ali je v procesu včlanitve. Ekonomske integracije izboljšujejo menjalne odnose med državami članicami. Na splošno je stališče politikov do integracij pozitivno; države se skušajo povezovati z drugimi, da bi dosegle dostop do tujih trgov z manj omejitvami, povečale blaginjo in gospodarsko rast svoje države.

Ali se bo porast regionalnih dogovorov izkazal kot »gradnik« ali kot »kamen ovire« za liberalizacijo trgovine na bazi multilateralnosti in nediskriminacije? V 90. letih 20. stoletja so države po svetu, posebej v Evropi in na zahodni polobli, začele na hitro oblikovati regionalne trgovinske sporazume (angl. *Regional Trade Agreements* – v nadaljevanju RTA) in krepiti obstoječe. Velik poudarek na »blokkih« je izhajal iz nezadovoljstva zaradi počasnega tempa pogajanj v Urugvajski rundi. Pokazali pa so se tudi drugi razlogi, ki so kazali na to, da se bo trend regionalizma še nadaljeval. Spraševali so se, ali je ta trend sploh zaželen, saj za liberalizacijo trgovine velja kot najboljši način po sistemu največje ugodnosti, ki je lahko izpeljan enostransko ali v okviru multilateralnih trgovinskih pogovorov. Nastanek regionalnih trgovinskih sporazumov ne bi smel odvrnati pozornosti od liberalizacije po načelu največje ugodnosti in končnega cilja proste svetovne trgovine (Shiells, 1995, str. 30).

2.1 Pojem regionalnih trgovinskih sporazumov

Integriranje je v ekonomiji naravna in logična značilnost, s katero se skozi neke oblike skupnosti želi povečati ekonomsko učinkovitost. Lahko preraste državne meje v različne faze in oblike regionalnih ekonomskih integracij. Regionalizacija predpostavlja regionalno koncentracijo gospodarskih tokov, označuje proces, ki vodi k oblikam kooperacije, integracije in konvergenca znotraj določenega geografskega območja. Regionalizem je politični proces sodelovanja ter koordinacije gospodarstev in politik med državami. Regionalni trgovinski sporazumi so ena izmed posledic regionalizacije. Definirani so kot skupine držav, ki nastanejo, da bi zmanjševali ovire za trgovino med državami članicami. V nasprotju s tem, kar nakazuje ime, se te skupine oziroma unije lahko sklenejo med državami, ki ne pripadajo nujno isti geografski regiji.

Pojem mednarodnih trgovinskih sporazumov spada pod splošno opredelitev mednarodnih pogodb in sporazumov. Meddržavne pogodbe pojmujejo kot soglasje dveh ali več subjektov meddržavnega prava, s katerim ustanovijo, spremenijo in ukinejo razmerja med temi subjekti.

Mednarodne gospodarske pogodbe so v skladu s tem tiste meddržavne pogodbe, ki odražajo soglasje o gospodarskih odnosih med vsaj dvema državama (Bobek, 2002, str. 97).

Pogodbe, ki urejajo večji kompleks gospodarskih vprašanj med dvema pogodbenima državama, imenujemo trgovinske pogodbe. Kadar pa te pogodbe urejajo samo posamezna vprašanja v zvezi s trgovino obeh držav, govorimo o trgovinskem sporazumu (Bobek, 2002, str. 98).

Trgovinski sporazumi danes prevladujejo kot oblika mednarodnih gospodarskih pogodb, ki kratkoročno urejajo mednarodno trgovinsko menjavo ob periodičnem obnavljanju sporazuma. Oblike in struktura regionalnih integracij so različne, prevladuje pa skupni cilj zmanjševanja trgovinskih ovir med državami članicami teh sporazumov. Prevladujejo med gospodarsko razvitimi državami, vendar se zanje odločajo tudi države v razvoju in države v tranziciji. Lahko imajo veliko formalnih oblik in imen.

Ekonomska integracija pomeni diskriminatorno odstranitev vseh trgovinskih omejitev med vsaj dvema državama in oblikovanje določenih elementov sodelovanja in koordinacije med njima. Ekonomsko sodelovanje in koordinacija ekonomskih politik sta v celoti odvisna od dejanske oblike integracije med državami, članicami integracijskega sporazuma (El-Agraa, 1997, str. 1).

Jovanovič (1998, str. 5–8) v svojem delu predstavlja definicije mednarodne ekonomske integracije več avtorjev:

- Balassa jo definira kot proces (dinamični koncept), kar pomeni odpravljanje diskriminacije med državami, in kot stanje (statični koncept), ki pomeni odsotnosti različnih oblik diskriminacije.
- El-Agraa definira mednarodne ekonomske odnose kot dejanje dveh ali več držav, ki težijo k skupnim ciljem in vodijo skupno politiko. V drugi definiciji pa pojem razloži kot proces, v katerem se odstranijo vse diskriminatorne ovire za trgovanje med članicami takšnega sporazuma.
- Garnaut in Drysdale razlagata integracijo kot proces, ki pripelje k eni sami skupni ceni za blago in storitve.
- Po Pinderju je integracija odstranjevanje diskriminatornosti med ekonomskimi subjekti članic in ustvarjanje ter uporaba skupne politike kot cilj za zagotovitev izvedbe skupnih ekonomskih ciljev.
- Tinbergen razlikuje pozitivno in negativno ekonomsko integracijo. Pozitivno opredeljuje kot ustvarjanje novih politik in institucij, za katerimi stoji državna prisila, negativno pa razlaga z odpravo diskriminatornih in restriktivnih institucij ter uvajanjem svobodnih ekonomskih tokov.
- Panić razlikuje med odprtostjo, integracijo in medsebojno gospodarsko odvisnostjo. Ti pojmi si sledijo po logičnem zaporedju: 1. ekonomija je odprta, če ima malo ovir za mednarodno trgovino, kar še ne pomeni, da je integrirana v mednarodni ekonomski sistem; 2. mednarodna integracija vključuje aktivno sodelovanje v mednarodni izmenjavi dela; 3. o

mednarodni gospodarski odvisnosti govorimo, kadar za dve ekonomiji (ali več) velja, da sta povezani do take mere, da je nadaljnji gospodarski razvoj ene države pod vplivom ekonomskega položaja in politike v partnerski državi.

Iz navedenih definicij in razlag različnih svetovnih avtorjev je težko podati splošno definicijo pojma mednarodne ekonomske integracije, saj so si pogledi nanjo zelo različni. Ugotovim pa lahko, da je temeljni cilj mednarodnih ekonomskih integracij čim bolj svobodna menjava blaga in storitev med državami članicami.

Razlike v imenovanju so posledica organizacijskih, razvojnih in lokacijskih posebnosti različnih dejanskih oblik ekonomskih integracij. WTO za vse mogoče oblike ekonomskih integracij uporablja en sam skupen izraz, in sicer Regionalni trgovinski sporazumi. Ta pojem WTO uporablja tudi za integracijo držav, ki ne spadajo v isto regijo. Med pojmi, ki označujejo ekonomsko integracijo, so poleg prakse WTO važni tudi drugi besedni opisi ekonomskih integracij. Tako za ekonomsko integracijo lahko slišimo tudi imena, kot so npr.: »preferencialni sporazum«, »trgovinski blok«, »trgovinska trdnjava« in številne druge.

Kumar v svojem delu (2010, str. 2) pravi, da ekonomska integracija kot dogovor med članicami z vidika spreminjanja pogojev za mednarodno gospodarsko sodelovanje bolj ali manj široko odpravlja različne ovire za prost razvoj ekonomskih odnosov med ekonomskimi prostori oziroma državami.

Kumar (2010, str. 2) v nadaljevanju navaja, da je pogosto težko ločiti med ekonomskimi integracijskimi povezavami med državami in povezavami, ki nastajajo med državami, a vsebinsko niso enake ekonomskim integracijam. Ob tem misli na posebne sporazume o ekonomskem sodelovanju, sklenjene med državami, kot so na primer WTO, OECD, OPEC, ILO ..., ki imajo drugačne cilje in drugačen način delovanja kot ekonomske integracije, ki jih med seboj sklepajo države. Članstvo v WTO glede na naravo in vsebino delovanja ne predstavlja članstva države v ekonomski integraciji. Mednarodne ekonomske organizacije usklajujejo ekonomsko sodelovanje držav članic, ekonomske integracije pa trajno odpravljajo različne ovire za tesnejše gospodarsko sodelovanje med državami članicami oziroma podjetji iz integriranih držav.

2.2 Vrste regionalnih trgovinskih sporazumov

Kadar države formirajo neko ekonomsko koalicijo, si prizadevajo ustvariti prosto trgovino in poskušajo zagotoviti članicam, da bi ohranile ugodnosti odprtega gospodarstva, ne da bi žrtvovali kontrolo nad blagom in storitvami, ko prečkajo mejo države. Države, ki se pridružijo določenim trgovinskim sporazumom, kmalu po vključitvi spoznajo, da odprava omejitev gibanja blaga in storitev med članicami dejansko zmanjša kontrolo nad domačim gospodarstvom. Posledično to pomeni, da integriranje poteka v več fazah. Osnovna oblika je tako manj nevarna za izgubo nadzora kot poznejše oblike. Običajno razlikujemo med petimi fazami regionalnih trgovinskih sporazumov (Appleyard & Field, 1998, str. 353–355):

Območje proste trgovine (angl. *Free trade area*) je najpogostejši sistem integracije, v katerem vse države članice odstranijo carine za medsebojno trgovanje. Vsaka posamezna država lahko obdrži svoje tržne omejitve in trgovinsko politiko do držav, ki niso članice integracije. Te različne carine držav članic za tretje države lahko nečlanice obrnejo v svojo korist in tako povzročijo preusmeritve trgovinskih tokov. Izvoz proizvoda preusmeri v državo z najnižjo uvozno carino in preko nje v državo članico, ki ima za zunanji svet višjo uvozno carino. Zato območje prostega trgovanja ne more obstajati brez pravil o poreklu blaga. Neusklajenost tržnih omejitev integracije navzven zahteva natančen nadzor nad uvozom v države članice. Aranžmaji znotraj območja proste trgovine običajno vključujejo klavzule o poreklu in o porabi blaga, kar pomeni, da se prosta menjava nanaša le na proizvode po poreklu znotraj območja.

Carinska unija (angl. *Custom union*) ima podobne značilnosti kot območje proste trgovine – s to razliko, da imajo države skupno zunanjetrgovinsko politiko in carinsko tarifo. Celoten uvoz v države članice je obravnavan enako, ne glede na to, v katero državo so ga uvozili. S tem je odstranjena poglavitna ovira prostocarinskih con, to je preusmerjanje blaga. Carinska unija ima centralno telo, ki skrbi za koordinacijo, sodelovanje in komuniciranje z drugimi organizacijami, s sporazumi ali tretjimi državami. Prost pretok blaga ni odvisen od porekla.

Skupni trg (angl. *Common market*) je tretja stopnja ekonomske integracije. V tej fazi so odstranjene vse medsebojne carinske dajatve, države imajo skupno zunanjetrgovinsko politiko in, kar je najpomembneje, odstranjene so vse ovire za prost pretok kapitala, storitev in delovne sile med članicami. Prost pretok kapitala, storitev in svobodno ustanavljanje podjetij v prostoru pomeni, da nacionalne meje ohranjajo zgolj formalno politično naravo, v praksi pa ne obstajajo več. Usklajevanje davčnih predpisov in drugih domačih zakonov je pomembno, da znotraj trga ne nastajajo neželeni trgovinski tokovi in da se ustvarijo pravični pogoji za trgovanje v vseh državah članicah.

Ekonomska unija (angl. *Economic union*) vključuje vse značilnosti skupnega trga, pomeni pa tudi poenotenje ekonomskih institucij in koordinacije ekonomske politike v vseh državah članicah. Medtem ko so posamezni politični subjekti po državah še vedno prisotni, je za ekonomsko unijo značilno oblikovanje različnih nadnacionalnih institucij, katerih odločitve zavezujejo vse države članice. Ko ekonomska unija uvede skupno valuto in enotni monetarni sistem, govorimo o monetarni uniji, s čimer članice izgubijo suverenost nad inflacijo, politiko tečajev in stopnjo rasti.

Popolna ekonomska oziroma politična unija (angl. *Political union*) je najvišja stopnja integracije in predstavlja unijo oziroma ekonomsko področje, ki postane ena država s skupno ekonomsko politiko, neekonomskimi politikami ter institucijami.

Vse stopnje integracij so definirane kot preferenčni trgovinski sporazumi, v katerih je uporabljena diskriminacija proti nečlanicam. Čeprav to nasprotuje osnovnim načelom GATT in WTO, so vsi omenjeni preferenčni sporazumi pogojno dovoljeni glede na XXIV. člen GATT.

Članice posamezne integracije so dokaj svobodne pri dogovarjanju vsebine in dinamike medsebojne liberalizacije. Članice WTO morajo zato predvideno obliko ekonomske integracije prijaviti, in če so cilji integracije skladni z načeli WTO, uvedba integracije ne pomeni kršitve splošnih načel, ki so za države članice WTO obvezna (Kumar & Zajc Kejžar, 2010, str. 4).

V Tabeli 3 Jovanović (2006, str. 23) predstavlja teoretične tipe mednarodnih ekonomskih integracijskih sporazumov. Faze integracije si ne sledijo nujno po zgornjem vrstnem redu, saj je ustanovitev določenega tipa integracije odvisna od sporazuma med sodelujočimi državami. Spontane tržne integracije navadno nastanejo z dejanji mednarodnih organizacij, bank in drugih finančnih institucij, pogosto brez posredovanja vlad. Formalne integracije pa zahtevajo uradne sporazume med vladami.

Tabela 3: Stopnje mednarodnih regionalnih integracij in njihove osnovne značilnosti

Stopnja integracije Politični ukrepi	Prosto trgovinsko območje	Carinska unija	Skupni trg	Ekonomska unija	Popolna ekonomska unija
Odprava carin in kvot	✓	✓	✓	✓	✓
Skupna carinska tarifa		✓	✓	✓	✓
Mobilnost produkcijskih faktorjev			✓	✓	✓
Harmonizacija ekonomskih politik				✓	✓
Popolna združitev ekonomskih politik					✓

Vir: N. M. Jovanović, The Economics of International Integration, 2006, str. 23.

2.3 Učinki regionalnih trgovinskih sporazumov

Motivi za formiranje trgovinskih sporazumov variirajo od regije do regije, tudi od države do države znotraj sporazuma. Nekaj faktorjev, ki jih omenjam v nadaljevanju, pa igra ključno vlogo. Država (ekonomski prostor) izven integracije je nedvomno izpostavljena večjemu številu negativnih učinkov kot ekonomski prostor, ki je vključen v integracijo. Analize učinkov integracij na blaginjo običajno razlikujejo med statičnimi (alokacijskimi) in dinamičnimi (akumulacijskimi) učinki.

2.3.1 Statični (alokacijski) učinki

Ekonomski integracija obravnava države članice drugače kot nečlanice. Ker lahko te vrste integracije vodijo v spremembe v vzorcu trgovanja med članicami in nečlanicami, je neto učinek na sodelujoče države na splošno dvoumen in ga je potrebno presojati na podlagi vsake posamezne države. Ekonomska teorija dokončno ne navaja, ali integracije izboljšujejo blaginjo (po načelu največjih ugodnosti) bodisi za svoje člane in za svet kot celoto. Integracija povzroči prosto trgovino le med državami članicami in zaščito do tretjih držav, do katerih se obnaša diskriminatorno. Privede do povečanja obsega trgovine med članicami, vendar pa je korist odvisna od narave povečanja trgovine. Če se gospodarstvo odloči za vstop v integracijo in sprejme pravila ukinitve medsebojnih carin, v odnosu do tretjih držav zunaj integracije pa ohranja isto carinsko stopnjo, nastaneta za gospodarstvo dva nasprotujoča si učinka. Ta dva statična učinka je Jacob Viner leta 1950 poimenoval ustvarjanje trgovine (angl. *trade creation*) in preusmerjanje trgovine (angl. *trade diversion*).

Ustvarjanje trgovine (angl. *trade creation*) ima pozitiven učinek na blaginjo. Pomeni spremembo blaginje zaradi preusmeritve domače potrošnje od manj učinkovitih (dražjih) domačih proizvajalcev k bolj učinkovitim (cenejšim) proizvajalcem iz držav partneric, in sicer kot rezultat ukinitve carin na trgovino med članicami.

Preusmerjanje trgovine (angl. *trade diversion*) ima negativen učinek na blaginjo, ker se gospodarstvo odpoveduje prednostim ponudbe najcenejših svetovnih proizvajalcev. Sprememba blaginje nastane zaradi preusmeritve od bolj učinkovitih (cenejših) proizvajalcev iz tretjih držav k manj učinkovitim proizvajalcem iz držav partneric kot rezultat ukinitve carin na uvoz iz partnerskih držav.

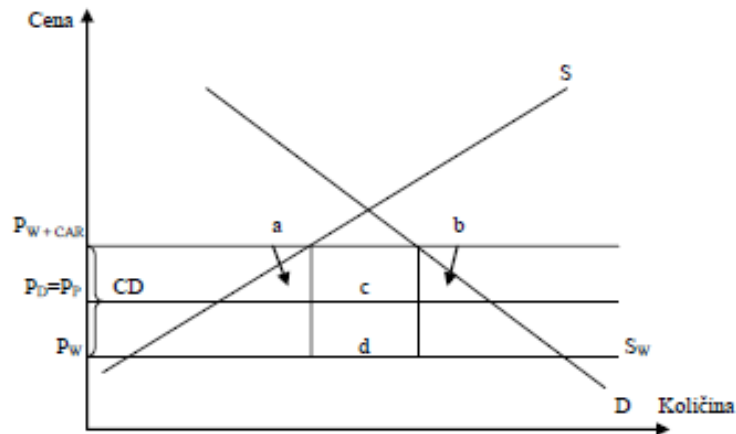
Na Sliki 1 je primer učinkov na trgu uvoznega proizvoda. P_w je cena na svetovnem trgu, P_p cena v partnerski državi, P_{w+car} cena na svetovnem trgu skupaj z uvozno carino, S_w je neskončno cenovno elastična svetovna ponudba, CD pa carinska dajatev na enoto uvoženega proizvoda¹. Najprej bom prikazala učinek preusmerjanja. Pred sklenitvijo carinske unije je bilo ravnotežje na trgu doseženo pri ceni P_{w+car} , celotni uvoz je potekal iz države nečlanice (w – ostali svet). V primeru integracije pa se celotni nakupi preusmerjajo v državo partnerico pod pogojem, da zahtevano količino uvoza dejansko lahko dobavijo iz partnerske države po ceni P_p . Sprememba neto blaginje za domačo državo je razlika med območji $a + b$ (pozitiven učinek zaradi nižje cene) in območjem d (negativni učinek zaradi dela izgubljenega prihodka od carin, ki se ne prelije v povečanje potrošnikovega presežka).

¹ Predpostavljam, da je domača država majhna, partnerska in tretja država (preostali svet) sta veliki:

- Funkciji S in D partnerske in tretje države sta za domačo državo popolnoma elastični.
- Carina: domača in partnerska država imata v izhodišču (pred carinsko unijo) enako carinsko stopnjo za uvoz iz tretje države, tretja država pa ima prost uvoz (brez carine) iz domače in partnerske države.
- Ni transportnih stroškov, popolna konkurenca, ni ekonomij obsega, homogen proizvod, linearno naraščajoči mejni stroški, linearna krivulja povpraševanja.

Učinek ustvarjanja trgovine je prav tako posledica nižje uvozne cene, ki jo omogoči integracija ($P_p < P_w + \text{car}$). Carinska unija tako v celoti poveča uvoz, kar pomeni, da je v opazovani državi nastala možnost večje porabe. Povečana poraba je rezultat dviga na višje ležečo linijo enakega dohodka za opazovano državo. Področji *a* in *b* sta dobička oziroma čista korist, ki jo je integracija omogočila domačim potrošnikom zaradi cenejših nakupov (*a*) in večjega zadovoljstva potrošnikov (*b*), ker lahko trošijo večjo količino proizvoda.

Slika 1: Ustvarjanje in preusmerjanje trgovine

Vir: Kumar & Zajc Kejžar, *Delovno gradivo za študij pri predmetu Ekonomika EU in Slovenije*, 2010, str. 8.

Na podlagi statične parcialno-ravnotežne analize regionalni trgovinski sporazum za članice prinaša koristi, kadar je učinek ustvarjanja trgovine večji od učinka preusmerjanja trgovine.

Drugi statični učinki, ki spremljajo integracije, so bolj institucionalne narave. Prvič, integracija omogoča prihranke na administrativnem področju, saj odpravlja potrebe po uradih za spremljanje blaga in storitev, ki prečkajo meje. Celodnevni nadzor nad prečkanjem blaga na vseh mejnih prehodih prinaša stroške. Drugič, velikost same unije vpliva na izboljšanje skupnih pogojev trgovanja s tretjimi državami v primerjavi s pogoji, ki so jih predhodno imele posamezne države. Država bo kot članica integracije tako imela večjo moč pri trgovinskih pogajanjih s tretjimi državami, kot če bi se pogajala sama, neodvisno od integracije.

Zaradi diskriminacijske liberalizacije domače države do partnerke tretje države utrpijo izgubo blaginje. Tretje države izvažajo manj in po nižji ceni, kar pomeni negativni učinek obsega trgovine in negativni učinek znižanja izvozne cene (Appleyard & Field, 1998, str. 355–360).

Vinerjeva analiza ni pomembna samo za teorijo diskriminatornih trgovinskih aranžmajev, temveč tudi zato, ker je pripeljala do boljšega razumevanja splošne teorije »druge najboljše izbire« (angl. *Second best theory*) (Pomfret, 2001, str. 176). Glede na to teorijo, ki sta jo leta 1956 formalno izoblikovala Richard Lipsey in Kelvin Lancaster, je idealna oziroma optimalna izbira politike v prisotnosti določene tržne motnje ali nepopolnosti prva najboljša politika (angl. *first best policy*) (Suranovic, str. 100–102). Prva najboljša politika bo v določenem

položaju povečala nacionalno blaginjo v največjem možnem obsegu. Lahko pride tudi do drugih politik, da bi se zvišala blaginja, kar jo bo povečalo v manjšem obsegu od prve najboljše politike. V tem primeru so te politike politike druge najboljše politike (angl. *second best policies*). V našem kontekstu carinska unija predstavlja drugo najboljšo politiko, saj, kot smo videli, ni nujno, da bo odprava carin med članicami unije zvišala blaginjo. Potemtakem politika carinske unije ni optimalna.

2.3.2 Dinamični (akumulacijski) učinki

V primeru višjih integracijskih oblik je verjetno, da bo integracija povzročila spremembe v obsegu in kakovosti proizvodnih dejavnikov, tehnologiji in v gospodarski učinkovitosti držav partneric v integraciji. Dinamični učinki izhajajo iz novonastalih investicijskih iniciativ, ki povečujejo obseg razpoložljivih proizvodnih faktorjev in pospešujejo gospodarsko rast ter tehnološki napredek. Omenjeni učinki, čeprav običajni v vseh državah v integraciji, so po obsegu in sestavi med integracijskimi partnericami praviloma zelo različni. Majhne države lahko povečajo varnost dostopa na trg s formiranjem regionalnih trgovinskih sporazumov z večjimi državami.

Kumar (2001, str. 19) navaja primere pričakovanih dinamičnih učinkov integracije:

- boljša izraba učinkov »ekonomij obsega« v proizvodnjah, ki so namenjene izvozu na partnerske trge (širjenje fiksnih stroškov na večje regionalne trge);
- boljša izraba »učinkov sinergije« v izvoznih in uvoznih proizvodnjah zaradi različnih in lažjih povezav podjetij med državami članicami;
- povečanje proizvodne specializacije in s tem večja učinkovitost proizvodnje zaradi rasti konkurence na trgu;
- prosto pretakanje proizvodov povzroča tudi spremembe v strukturi potrošnje;
- integracija lahko povzroči tudi povečane investicije in boljši pretok kapitala med partnericami in iz tretjih držav. Neposredne tuje investicije dodatno pospešijo strukturne spremembe v proizvodni strukturi, skupaj s hitrejšo rastjo dohodka in ob tem tudi večjo rast potrošnje;
- povečanje stopnje konkurence – zmanjšanje neučinkovitosti.

Teorija dinamične carinske unije predvideva dolgoročne prednosti, ki se osredinjajo na proizvodne zmogljivosti. Prednosti nastanejo zaradi liberalizacije konkurenčnega okolja in večje možnosti za sodelovanje med podjetništvom in industrijo. V svojem delu Dent (1997, str. 34–35) prikazuje 4 dinamične učinke integracije:

Ekonomije obsega – ko se regionalna integracija pogloblja, postanejo možnosti za izkoriščanje ekonomij obsega pogostejše. Pogoji za notranjo specializacijo, ki nastanejo znotraj carinske unije, bodo povzročili stroškovno učinkovitost, kar posledično povzroča blaginjo. Vsaka članica unije se bo specializirala v skladu s svojimi primerjalnimi prednostmi, da bo lahko svojo proizvodnjo razširila v večjem in pogosto zaščitenem trgu. Večja kot je carinska unija, večja je verjetnost, da bo vključevala bolj konkurenčne proizvajalce, potrebne

za zagotovitev teh dobičkov. Pričakovali bi, da bodo večje članice v uniji v boljšem položaju, da izkoristijo ekonomije obsega.

Večja konkurenca – odprtje trga unije bo okrepilo konkurenčni pritisk na domače proizvajalce. Ti pritiski naj bi prisilili podjetja k znižanju cen, investiranju v nove tehnologije in prizadevanju k izboljšanju učinkovitosti, da bi preživeli in uspevali v novem konkurenčnem okolju. Teoretično bo moč monopolov bodisi oslABLJENA zaradi povečane konkurence ali okrepljena zaradi večjih možnosti za izkoriščanje ekonomij obsega. Tretje države imajo lahko koristi od strukturnih sprememb, ki jih prinašata ekonomija obsega in tudi okrepljena konkurenca; učinkovitosti bodo znižale cene uvoza iz regionalnih trgovinskih sporazumov, medtem ko bo povpraševanje RTA po njihovem izvozu naraslo zaradi povečane stopnje rasti, ki so jo te spremembe povzročile.

Učinki pogojev menjave – pogoji menjave se nanašajo na razmerje med uvoznimi in izvoznimi cenami. Če v državi ali regionalnem trgovinskem sporazumu pride do povišanja izvoznih cen in znižanja uvoznih cen, naj bi se pogoji menjave izboljšali. Glede na velikost carinske unije bi lahko uvedba skupne zunanje tarife sčasoma prisilila zunanje proizvajalce, da znižajo svoje izvozne cene in se tako izognejo učinkom skupne zunanje tarife.

Prednosti tesnejšega sodelovanja – države članice v uniji imajo s tesnejšim sodelovanjem številne prednosti. Širitev skupnih podjetij in drugih oblik strateških alians naj bi vplivalo na večji prenos tehnologij in znanj med članicami. Če se države članice unije obnašajo kot ena stranka, imajo boljši mednarodni pogajalski položaj pri trgovanju. To predvsem manjšim državam članicam omogoča, da imajo boljši položaj na svetovnem trgu, kot bi ga sicer imele.

2.3.3 Kemp-Wanov teorem

V podpoglavju 2.3.2 pokažem, da oblikovanje trgovinskega sporazuma ne vodi nujno do povečanja blaginje za državo članico, poleg tega pa imajo tretje države posledično izgubo.

Kemp-Wanov teorem pravi, da lahko države članice carinske unije ustrezno prilagodijo zunanje carinske stopnje in notranje prerazdelitve tako, da je na novo ustanovljena carinska unija Pareto učinkovita ne le za države članice, temveč za ves svet (Baldwin & Wyplosz 2004, str. 132). Paretov optimum v splošnem predstavlja položaj, ko noben ekonomski subjekt ne more izboljšati svojega položaja, ne da bi s tem poslabšal položaj drugega subjekta.

Kemp in Wan sta leta 1976 prikazala, da dve državi, ki tvorita carinsko unijo, lahko postavita skupno zunanjo carinsko tarifo tako, da trgovina z zunanjimi državami ostaja na enaki ravni kot pred carinsko unijo. To pomeni, da je učinek na blaginjo zunanjih držav enak nič. Stalna uporaba tega procesa bi pomenila, da se širitev carinske unije nadaljuje, dokler niso zajete vse države (Bowen, Hollander & Viaene, 1998, str. 513).

Čeprav teorem zgleda obetaven, praktično ni izvedljiv. V realnosti je izredno težko prilagoditi zunanje carinske stopnje tako, da carinska unija ne bi zmanjšala blaginje držav nečlanic. To smo prikazali z Vinerjevim preusmerjanjem trgovine.

3 ODNOS WTO DO REGIONALNIH TRGOVINSKIH SPORAZUMOV

Regionalizem je v literaturi opisan kot ukrep vlade k liberalizaciji in olajšanju trgovine na regionalni ravni – preko območja proste trgovine ali carinskih unij. V kontekstu WTO imajo regionalni trgovinski sporazumi splošen in specifičen pomen. V prejšnjem poglavju omenim, da sporazumi na splošno ne nastanejo nujno med državami, pripadajočimi istemu geografskem področju; specifičen pomen pa imajo zaradi določb WTO, ki se nanašajo na liberalizacijo trgovine z regionalnimi sporazumi.

Ob preučevanju odnosov med Svetovno trgovinsko organizacijo in regionalnimi trgovinski sporazumi se pojavljajo vprašanja. Ali regionalne trgovinske integracije spodbujajo svobodno svetovno trgovino in njen razvoj? Ali ustvarjajo trgovinske bloke? Ali povečujejo možnost nastanka trgovinskih sporov med konkurenčnimi bloki?

Razvoj zunanje trgovine in pospeševanje konkurence sta osnovi vsake države za lasten napredek in gospodarsko rast. Povojna rast svetovne proizvodnje in dohodka je bila rezultat načrtne liberalizacije mednarodnega trgovanja, kar je prispevalo k rasti svetovne trgovine. Napredek, ki je vplival na vse udeležene v procesu, je bil zlasti pomemben za majhna in srednja gospodarstva. Ta so močno odvisna od mednarodne trgovine in so glavni upravičenci do urejenega in nediskriminatornega režima trgovanja.

Ali prisotnost regionalnih sporazumov spodbuja tretje države, da se pridružijo obstoječim integracijam ali ustvarijo nove integracije ali spremenijo svojo zunanjo politiko na drug način? To nas vodi k učinkom regionalnih sporazumov na multilateralna trgovinska pogajanja v okviru pogajanj GATT/WTO.

3.1 Regionalni trgovinski sporazumi in WTO

Regionalni trgovinski sporazumi lahko dopolnijo multilateralni trgovinski sistem, ga pomagajo graditi in krepiti. Vendar pa so regionalni sporazumi že po svoji naravi diskriminatorni, saj prinašajo odstopanja od načela največjih ugodnosti, ki je temelj multilateralnega trgovinskega sistema. Njihovi vplivi na liberalizacijo svetovne trgovine in gospodarsko rast niso jasni glede na to, da je ekonomski učinek regionalnih integracij sam po sebi dvoumen. Sočasna liberalizacija trgovine po načelu MFN in članic trgovinskega sporazuma v okviru enostranskih ali večstranskih trgovinskih pogajanj lahko igra pomembno vlogo pri odpravljanju morebitnih izkrivljanj na regionalni in svetovni ravni. Porast sporazumov je skupaj s preferencami, prikazanimi za sklepanje bilateralnih sporazumov o prosti trgovini, pripeljal do pojava prekrivanja članstev. Ker bo vsak regionalni trgovinski sporazum želel razviti svoj režim mini trgovanja, bo ena država imela različna pravila trgovanja z različnimi partnerskimi državami. Trgovci se tako srečujejo z različnimi pravili trgovanja in posledično se jim zvišajo stroški, kar lahko pomeni oviro za trgovinske tokove. Širjenje regionalnih sporazumov povečuje tveganje nedoslednosti v spoštovanju pravil in postopkov med sporazumi samimi ter med sporazumi in svetovno trgovino. Vse to lahko po

vsej verjetnosti sproži zmedo pri regulaciji sporazumov in težave pri izvajanju, zlasti tam, kjer prihaja do prekrivanja članstev (WTO, 2010h).

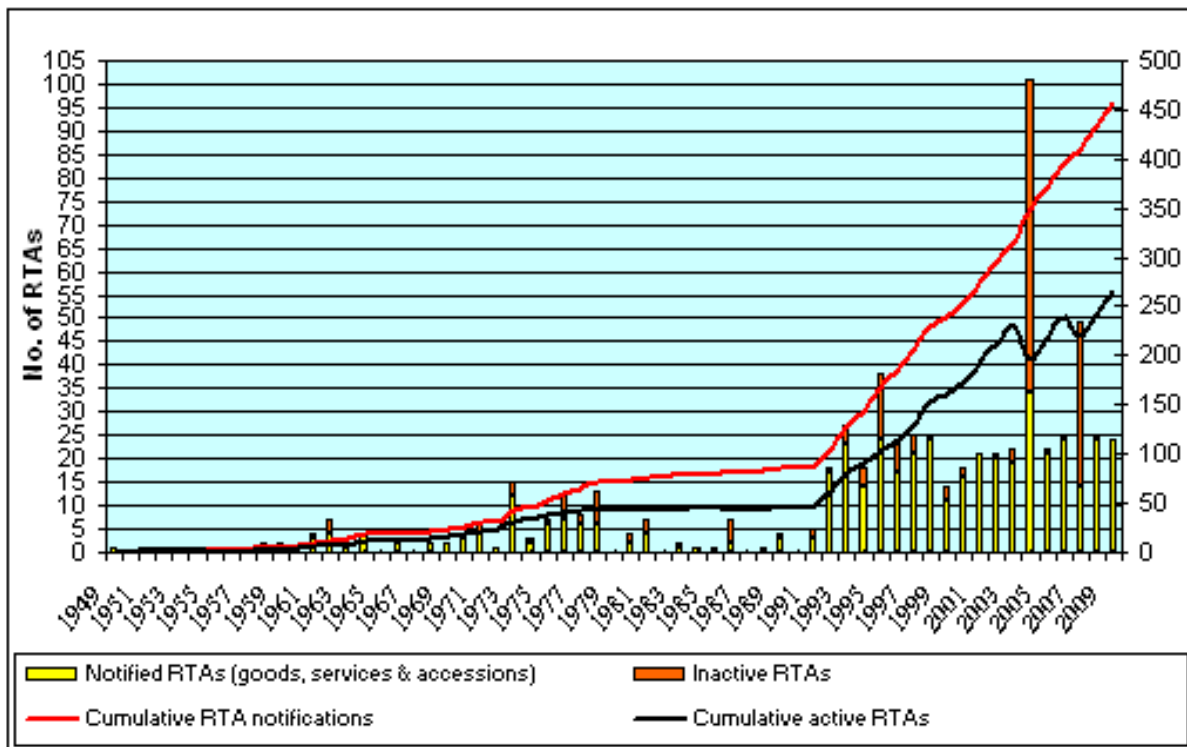
Glede na zgoraj napisano se zdi ravno nasprotno, vendar dejansko regionalni sporazumi pogosto podpirajo multilateralni sistem trgovanja. Regionalni sporazumi dovolijo skupinam držav, da se pogajajo o pravilih in obveznostih, ki presegajo tisto, kar je možno na ravni večstranskih pogajanj. Ta pravila so utrla pot regionalnim trgovinskim sporazumom v sistem WTO. Storitve, intelektualna lastnina, naložbe, politika konkurence, okoljski standardi so teme, o katerih se je pogajalo na regionalni ravni, kasneje pa so postali teme pogovorov in pogajanj v okviru WTO. Za organizacijo so pomembna tista združenja, ki odpravljajo ali zmanjšujejo ovire trgovanja znotraj skupine. V sporazumih je priznано, da državam koristijo regionalni dogovori in tesnejše gospodarsko povezovanje. Po drugi strani pa ugotavljajo, da lahko v nekaterih okoliščinah regionalni sporazumi ogrozijo trgovinske interese ostalih držav. Kot sem že omenila, vzpostavitev proste trgovinske cone ali carinske unije krši najpomembnejše načelo WTO, to je načelo največjih ugodnosti.

Pojasnila sem, da je WTO nastal z namenom liberalizirati mednarodno trgovino po načelu nediskriminacije in odprave trgovinskih ovir v multilateralnih pogajanjih. Prispevala je k širitvi svetovne trgovine, pričakuje pa se, da bo storila še več po končanih pogajanjih oziroma Doha razvojni agendi. Do 31. julija 2010 je imela WTO prijavljenih 474 regionalnih trgovinskih sporazumov (šteto posebej za sektorja blago in storitve). Na isti datum pa je bilo dejansko v veljavi 283 RTA. Trend naraščanja do dejanskega števila sporazumov v veljavi je bil enakomeren, vsekakor pa se bo okrepil z mnogimi sporazumi, ki so še v fazi pogajanj. Od teh sporazumov 10 % predstavljajo carinske unije, 90 % pa prostotrgovinski sporazumi in delni sporazumi (WTO, 2010i).

Slika 2 prikazuje vse regionalne trgovinske sporazume, ki so bili v obdobju 1949–2009 uradno priglašeni GATT/WTO organizaciji, vključno z neaktivnimi po letu začetka. S slike je razvidno, da število sporazumov raste predvsem po letu 1990, kar lahko pripišemo spremembam v svetovnem gospodarstvu in političnem okolju. Hitro rast povezujemo s pojmom ekonomske globalizacije sveta. Značilnosti procesa pomembnega za nastajanje ekonomskih integracij so (Kumar & Zajc Kejžar, 2010, str. 21):

- večja odprtost gospodarstev zaradi delovanja GATT; sedaj WTO povečuje konkurenco med podjetji ter povzroča potrebo po iskanju in uveljavljanju konkurenčnih prednosti;
- pospešen in raznolik razvoj novih tehnologij v proizvodnji, transportu, komunikaciji in računalništvu;
- pospešena in velika globalna gibanja investicijskega in špekulativnega kapitala (ob tehnološkem razvoju se je pospeševala potreba po uveljavljanju učinkov ekonomij obsega na nivoju podjetij);
- propad sistema socialističnih ekonomij (države bivšega vzhodnega bloka).

Slika 2: Razvoj regionalnih trgovinskih sporazumov v svetu v obdobju od 1949 do 2009

Vir: WTO, *Regional trade agreements: Facts and figures*, 2010j.

3.2 Pravila WTO za regionalne trgovinske sporazume

Regionalni trgovinski sporazumi predstavljajo pomembno izjemo načela nediskriminacije. Glede na pravila WTO države članice regionalnih sporazumov lahko trgujejo med seboj z uporabo preferencialnih stopenj in lažjih pogojev dostopa do trgov, kot pa to velja za ostale države članice WTO. Kot rezultat države članice, ki niso del regionalnih sporazumov, izgubijo te trge. Ker se vedno več svetovne trgovine preusmeri po tej poti, obstajajo določeni prijemi o vlogi regionalnih trgovinskih sporazumov v okviru WTO. Na splošno člen I. prepoveduje kakršen koli preferencialni trgovinski sporazum (načelo največje ugodnosti). Izjema pri tem je, da so regionalni trgovinski sporazumi dovoljeni, dokler so v obliki carinskih unij ali območij proste trgovine in izpolnjujejo pogoje iz člena XXIV, da je skoraj vsa trgovina popolnoma liberalizirana in ne pride do skupnega povečanja zunanje zaščite (WTO, 2010k).

Ko država članica WTO podpiše regionalni trgovinski sporazum, s pomočjo katerega priznava ugodnejše pogoje trgovanja z drugimi člani sporazuma kot z ostalimi članicami WTO, se oddalji od vodilnega načela prepovedi diskriminacije iz člena I, člena II GATT in drugih. Vendar pa je članicam WTO dovoljeno podpisati take sporazume pod določenimi pogoji, ki so opredeljeni s tremi sklopi pravil:

- člen XXIV – odstavki 4 do 10 predvidevajo formiranje carinskih unij in prostotrgovinskih con, ki zajemajo trgovino z blagom;

- klavzula omogočanja se nanaša na preferencialne trgovinske režime za blagovno menjavo med državami članicami v razvoju;
- člen V ureja sklenitve regionalnih trgovinskih sporazumov na področju trgovine s storitvami za razvite države in države v razvoju.

3.2.1 Člen XXIV

Člen XXIV sporazuma GATT ureja delovanje regionalnih trgovinskih sporazumov v okviru WTO. GATT dovoljuje oblikovanje trgovinskih sporazumov pod določenimi pogoji:

- trgovinske omejitve do tretjih držav se v povprečju ne smejo povečati;
- sporazum mora odpraviti vse medsebojne carine in druge trgovske omejitve na skoraj vse proizvode, ki izvirajo iz držav članic sporazuma;
- do odprave trgovinskih ovir med članicami sporazuma mora priti v razumnem roku (manj kot desetih letih).

Vsebina člena opredeljuje pomen carinskih unij in območij proste trgovine, katerih namen je pospeševanje trgovine med udeleženi območji in zmanjševanje drugih ovir trgovanja. Člen dovoljuje državam, da ustanovijo carinske unije ali prostotrgovinske sporazume pod pogojema, da morajo biti odstranjene vse ovire trgovanja znotraj unije in da se trgovinske ovire za nečlane ne smejo poviševati.

Carine in drugi predpisi trgovanja ne smejo biti višji ali v celoti strožji, kot je bil splošni učinek teh carin držav pogodbenic do tretjih držav pred ustanovitvijo takšne unije. Carine in druga pravila trgovanja znotraj območja proste trgovine ne smejo biti večja ali bolj restriktivna, kot so jih predhodno uravnavala pravila na udeleženi območjih pred formiranjem tega območja. Znotraj območij proste trgovine in navzven v carinskih unijah je prepovedano uvajanje različnih dajatev in drugih pravil trgovanja.

Vsaka država pogodbenica, ki se odloči priključiti carinski uniji ali prostotrgovinskemu območju ali začasemu sporazumu o ustanovitvi takega območja ali unije, mora takoj obvestiti pogodbenice in jim dati na voljo vse zahtevane informacije v zvezi z ustanovitvijo. Vsi začasni sporazumi za ustanovitev carinske unije ali območja proste trgovine morajo vsebovati načrt izvedbe v okviru razumnega časovnega roka.

Člen XXIV pravi, da je carinska unija skupno carinsko območje dveh ali več carinskih območij, na katerih so ukinjene dajatve in drugi restriktivni trgovinski predpisi za trgovino z izdelki s poreklom s teh območij (izjeme določajo člani XI–XV in XX člen GATT) (World Bank, 2000, str. 108).

3.2.2 Klavzula omogočanja

Klavzula omogočanja se nanaša na pristransko in ugodnejšo obravnavo vzajemnosti in za večjo udeležbo držav v razvoju. Ta odločitev, ki so jo leta 1979 podpisale podpisnice GATT, dovoljuje odstopanja v načelu nediskriminacije v korist držav v razvoju.

Pravila predvidevajo posebno obravnavo držav v razvoju in temeljijo na splošni preferencialni obravnavi z namenom pospeševanja trgovanja držav v razvoju. Regionalni ali globalni sporazumi vstopajo v odnose z manj razvitimi državami, da bi vzajemno zmanjšali ali odpravili carine. V skladu z merili in s pogoji, ki jih lahko predpišejo pogodbenice, lahko zmanjšajo ali odpravijo tudi necarinske ukrepe za proizvode, uvožene med pogodbenicami.

Razvite države ne pričakujejo vzajemnosti za obveznosti, ki so jih določili v trgovinskih pogajanjih za zmanjšanje ali odpravo carin in drugih ovir pri trgovini z državami v razvoju. Z drugimi besedami razvite države od držav v razvoju v okviru trgovinskih pogajanj ne pričakujejo prispevkov, ki niso v skladu z njihovim posameznim razvojem, s finančnimi in trgovinskimi potrebami (WTO, 2010).

3.3 Regionalni trgovinski sporazumi in zunanje carine

Ali obstajajo razlogi za domnevo, da je svet s trgovinskimi bloki bolj nagnjen k visokim carinam med bloki kot svet ločenih narodov? Nekateri komentatorji so predvidevali črne scenarije, da bodo evropski trgovinski blok in druge večje integracije s trgovinskimi vojnami škodili sebi in povsem izključili regije v razvoju. Vprašanje je, ali za take poglede obstaja kakšna razlaga.

Trgovinske ovire bi bile nižje in posledično svetovni dohodek večji v dveh nasprotnih si okoliščinah. Eno je, kadar obstaja en sam svetovni trgovinski blok, ki zajema vse države in je območje proste trgovine ves svet. Drugo je, kadar so trgovinske politike plod več manjših neodvisnih držav, ki so tako majhne, da nimajo tržne moči in nobenega razloga, da bi odklanjale prosto trgovino. Med tema dvema skrajnima okoliščinama pa trgovinski bloki uporabljajo zunanje carine za usmerjanje trgovanja (zmanjšujejo obseg menjave z namenom zviševanja cen izvoza in zmanjšanjem cen uvoza). Zmanjševanje celotnih svetovnih dohodkov je najbolj opazno v srednjevelikih trgovinskih blokih (World Bank, 2000, str. 94–96).

Najslabše je, če obstajajo trije veliki trgovinski bloki, kar izhaja iz teorije zapornikove dileme. Vsak izmed blokov določi zunanje carine in pogoje trgovanja v svojo korist, kar pomeni v škodo ostalih udeležencev na svetovnem trgu. Primeri iz prakse so nakazali, da z rastjo posameznih regionalnih trgovinskih sporazumov narašča tudi število kršitev teh sporazumov. V svetu velikih trgovinskih blokov je težje vzdrževati prosto trgovino, čemur posledično sledi teza, da regionalizem spodbuja in povečuje možnosti za protekcionistično usmerjeno trgovino. Pravila WTO, ki urejajo trgovinske bloke, izrecno prepovedujejo povečevanje zunanjih carin in vzpostavljanje drugih ovir trgovanja. Vendar pa se v praksi pravila lahko zaobide, kar lahko prikažem na primeru NAFTE iz leta 1995, ko je Mehika skoraj podvojila dajatve za 503 uvozne izdelke iz držav nečlanic sporazuma NAFTA, ne da bi kršila obveze in

pravila WTO. Ob tem primeru se lahko vprašamo o dejanski učinkovitosti sistema WTO (World Bank, 2000, str. 94–96).

Mnoge države iščejo rešitev v regionalnih, multilateralnih sporazumih in enostranskih ureditvah, pri čemer še vedno nimamo jasne slike, ali so multilateralne in enostranske ureditve pod vplivom regionalnih integracij zavirane ali spodbujene (World Bank, 2000, str. 9–96).

3.4 Dinamika regionalizma

Proces regionalizacije posameznih področij je postal poznan kot »domino regionalizem«, ki je pravzaprav učinek, ustvarjen z regionalizacijo. Države izven integracije so prisiljene podrediti svoje interese zaradi moči, ki jo imajo veliki trgovinski bloki v svetovni trgovini. To lahko pojasnimo na primeru Evropske unije. Tri skandinavske države so se konec leta 1980 po precej letih upiranja odločile pristopiti k EU. Čeprav se niso strinjale s politiko EU, so podlegle ekonomskim pritiskom po ustanovitve skupnega notranjega trga. Dolgo časa so bile zapostavljene in nekonkurenčne proti članicam tega sporazuma. Podobni procesi so se odvijali tudi na področju sporazuma NAFTA, v katerem so se združevale države na različnih stopnjah razvoja od Kanade, Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) do Mehike (World Bank, 2000, str. 96–100).

Po eni strani regionalni sporazumi prinašajo državam prednosti članstva in pomenijo pot k svetovnemu trgovanju, po drugi strani pa za nečlanice predstavljajo ovire. Leta 1998 je s sporazumom Interim EU okrepil odnose z Latinsko Ameriko in s Karibi. Podobno so v EU nameravali tudi z Mehiko in leta 1999 je stopil v veljavo Medregionalni okvirni sporazum o partnerstvu z MERCOSUR. Leta 2003 se je odprl prost dostop za industrijske izdelke iz Mehike v EU, Mehika pa bi odobrila preferencialno obravnavo za industrijske izdelke iz EU, vzporedno s tistimi, ki jih je podelila Kanadi in ZDA v okviru sporazuma NAFTA (Bobek & Živko, 2002, str. 50–51). Zgornji primer nam pokaže, da so bile zopet zapostavljene države nečlanice teh sporazumov.

Najbolj neposreden način, iz katerega so razvidne posledice nečlanstva v sporazumih, je s spremembami trgovinskih tokov, ki jih povzročajo ti trgovinski sporazumi. Izvoz in tudi uvoz držav nečlanic sta manjša, kot bi bila sicer. Kljub temu pa take spremembe ne prinašajo nujno škodljivih učinkov, čeprav obstaja več okoliščin, ko dejansko jih. Ena je ta, da nečlanstvo v integraciji prinese poslabšanje pogojev trgovanja za izključena gospodarstva. Padec povpraševanja za njihov izvoz lahko zmanjša njihovo izvozno ceno.

Izraz odprti regionalizem se je uporabljal za različne načine in ima dva pomena. Lahko ga razumemo kot brezpogojno nediskriminatorno liberalizacijo oziroma koncentrirani unilateralizem. To pomeni, da so države članice liberalizirale trgovino znotraj bloka in istočasno zmanjšale trgovinske ovire pri uvozu iz zunanjih držav. Drugi koncept izraza pa je precej drugačen in pomeni odprti dostop, s katerim trgovinski sporazumi napovedujejo, da se jim vsaka država lahko pridruži, če je pripravljena sprejeti in spoštovati njihova pravila. V

praksi je mogoče opaziti, da to pogosto ne drži. Blok NAFTA, ki temelji na pravilih popolnoma proste trgovine blaga in investicij, je mnogokrat zavrnil poskuse pripojitev novih držav. Razlog je ta, da nove države kandidatke niso izpolnjevale osnovnih pogojev. Z enakimi problemi neizpolnjevanja pogojev se je srečevala tudi Evropska unija. Velika Britanija je bila zavrnjena kar trikrat, in sicer zaradi nasprotovanja Francije. Države pristopnice morajo izpolnjevati pogoje pristopa, ki jih določi EU. Evropska unija trenutno šteje 27 držav članic in 4 države kandidatke, za članstvo pa je zaprosilo še 5 držav.

Popoln in brezpogojen pristop držav v regionalne trgovinske integracije praviloma ni mogoč. Večji dostop za države v razvoju do trgov severnih industrijskih držav je bolj verjeten z učinkovitim sistemom pravil WTO ali s pridružitvenimi sporazumi z EU, ZDA ali Japonsko. WTO ureja del tega s klavzulo največje ugodnosti (če je EU ponudil Islandiji svobodno urejanje protidumpinških sporazumov, mora enako možnost ponuditi tudi Gani) (World Bank, 2000, str. 96–100).

3.5 Regionalizem in multilateralna trgovinska pogajanja

Vsi krogi pogajanj GATT/WTO so nedvomno prispevali k liberalizaciji trgovine. Od poznih petdesetih (1940 in naprej) let 20. stoletja so uspeli znižati povprečne carinskih stopenj s 40 % na 5 %.

Multilateralizem kot odgovor na regionalizem izhaja iz tega, da države nečlanice sporazumov s prošnjami in željo po vključitvi v integracijo pospešujejo multilateralno liberalizacijo.

Če bi regionalni trgovinski sporazumi pospeševali in spodbujali pogajanja, bi se svet hitreje razvijal v pravo smer, v smer svobodne trgovine. Usklajene koalicije predstavnikov trgovinskih sporazumov imajo večjo pogajalsko moč kot predstavniki posameznih držav, kar izpostavi problem držav, ki te pogajalske moči nimajo. Uspešna trgovinska pogajanja zahtevajo tudi politično voljo in delo na administrativnem področju. Tako je jasno, da je uspešnost pogojena tudi s stroški, ki nastanejo ob pogajanjih (World Bank, 2000, str. 101–103).

Obstajajo področja, na katerih je regionalna liberalizacija ali usklajenost med podobnimi ali podobno mislečimi državami izvedljiva, medtem ko multilateralni napredek ni mogoč. Do nedavnega tudi regionalni trgovinski sporazumi med razvitimi državami, kaj šele med nerazvitimi, niso z liberalizacijo napredovali dlje kot pa multilateralni sistem. Zato ne moremo z gotovostjo trditi, da je onemogočanje multilateralnega napredka pogojeno z regionalno liberalizacijo trgovine. Malo je dokazov o tem, da regionalni trgovinski sporazumi pospešujejo ali zavirajo pogajanja, in ni nevarnosti, da bi zavirali oziroma redčili sodelovanje držav v teh pogajanjih.

Baldwin in Seghezza (2007) na podlagi analize carinskih stopenj 23 velikih držav ugotavljata, da so konvencionalne MFN carinske stopnje in preferencialne carinske stopnje komplementarne, ker so preferenciali nizki ali jih ni pri proizvodih, pri katerih imajo države visoke MFN carine. Avtorja zaključita, da regionalizem lahko da ni niti gradnik niti kamen

ovire multilateralni liberalizaciji, ampak da obstaja »tretji dejavnik«, ki generira pozitivno korelacijo med MFN in preferencialnimi carinskimi stopnjami (CEPR, 2011).

4 POMEN ZNOTRAJINTEGRACIJSKE TRGOVINE ZA IZBRANE EKONOMSKE INTEGRACIJE

V zadnjem poglavju bom v grobem predstavila štiri med seboj različne regionalne trgovinske sporazume in primerjala njihovo notranjo trgovino od leta 2000 do 2009. Trgovinski tokovi so definirani kot znotrajintegracijski, če obe državi partnerki pripadata isti integraciji, in zunajintegracijski, če državi pripadata različnima integracijama. Te štiri integracije sem izbrala, ker sodijo med najpomembnejše in najbolj delujoče integracije na svetu. NAFTA združuje dve visoko razviti državi – ZDA in Kanado – ter državo v razvoju Mehiko, MERCOSUR in ASEAN pa predstavljata primer integracije med državami v razvoju, Evropska unija (EU) pa je carinska unija in notranji trg, ki sta sestavljena iz razvitih držav. Po svoji obliki sta NAFTA in ASEAN predstavnika prostotrgovinskega območja, MERCOSUR pa je primer carinske unije (Duina 2006, str. 58).

4.1 Predstavitev izbranih ekonomskih integracij

4.1.1 EU

Evropska unija je gospodarsko in politično partnerstvo med 27 demokratičnimi evropskimi državami. Ni država, ki bi nadomestila obstoječe nacionalne države v Evropi, a je več kot katera koli mednarodna organizacija; je edinstvena integracija.

Kmalu po drugi svetovni vojni se je začelo evropsko združevanje s ciljem gospodarsko obnoviti Evropo, razdejano od vojne, ter postopno ustvariti enotno območje miru, razvoja, blaginje in demokracije. Na začetku je predvsem na področju gospodarstva in trgovine sodelovalo šest držav. Od takrat je združevalni proces zajel nove razsežnosti, nove države in nova področja delovanja. Danes je v EU 27 držav članic; velikost EU oziroma število držav članic se je od ustanovitve nenehno povečevala:

- 1952: Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nizozemska; EU6;
- 1973: Danska, Irska, Velika Britanija; EU9;
- 1981: Grčija; EU10;
- 1986: Španija, Portugalska; EU12;
- 1995: Avstrija, Finska, Švedska; EU15;
- 2004: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija; EU25;
- 2007: Bolgarija, Romunija; EU27.

Več podrobnosti o zgodovinskih mejnikih EU je predstavljenih v Prilogi 2. EU zelo podpira nadaljnjo širitev. Obstoječa širitvena agenda zajema države Zahodnega Balkana, Turčijo in Islandijo, kar pomeni, da imajo te države možnost postati članice EU.

Do leta 2009 je EU temeljil na t. i. treh stebrih sodelovanja. Prvi steber, čigar jedro je bila Evropska skupnost, so tvorile tri skupnosti (Evropska skupnost za premog in jeklo – ESPJ, EGS in EURATOM); drugi steber je temeljil na skupni zunanji in varnostni politiki; tretji steber pa je obravnaval področje pravosodja in notranjih zadev. Z uveljavitvijo Lizbonske pogodbe 1. decembra 2009 je bila struktura stebrov odpravljena. Nadomestila jo je enotna pravna oseba s tremi vrstami pristojnosti glede na področje politike:

- izključna pristojnost EU;
- deljena pristojnost EU in držav članic;
- pristojnost podpore EU.

Evropska unija ima samo tiste pristojnosti, ki jih nanjo s pogodbami prenesejo države članice. Izključno pristojnost ima na področjih carinske unije, določitvi pravil o konkurenci, potrebnih za delovanje notranjega trga, monetarni politiki držav članic, katerih valuta je evro, ohranjanju morskih bioloških virov v okviru skupne ribiške politike in skupni trgovinski politiki.

Kot sem že omenila, je carinska unija enotno trgovinsko območje, v katerem blago prosto kroži – ne glede na to, ali je bilo izdelano znotraj unije ali uvoženo od zunaj. EU je dokončno izoblikovala carinsko unijo leta 1968, od leta 1993 pa na mejah med državami ni več carinskih kontrolnih mest. Kljub temu pa je carinska dejavnost še vedno zelo pomembna, saj gre letno skozi evropska pristanišča in letališča več kot dve milijardi ton blaga (Carinska unija, 2011).

4.1.2 NAFTA

Konec leta 1985 sta se ZDA in Kanada uspeli sporazumeti o širitvi trgovanja na osnovi prostotrgovinskega sporazuma. Pol leta za tem so se začela pogajanja o prostotrgovinskem sporazumu CUSFTA (angl. *Canada-USA Free Trade Agreement*), ki je bil podpisan januarja 1988 in je začel veljati čez leto dni. Cilj sporazuma je bila ukinitve uvoznih carin in kvot v časovnem obdobju desetih let, znižanje omejitev v trgovini z blagom in s storitvami ter prepoved izvoznih subvencij v kmetijskem sektorju.

Bilateralni trgovinski sporazum sta podpisali tudi ZDA in Mehika, vendar je bil kasneje opuščen. Konec 80. let 20. stoletja je Mehiko prizadela dolžniška kriza, ki je vodila k spremembam v ekonomski politiki. Leta 1985 je Mehika samostojno znižala carine, odpravila številna dovoljenja in vladne cene, povečala vlogo zasebnega sektorja ter znižala subvencije. Leto kasneje se je pridružila sporazumu GATT in z ZDA podpisala tri bilateralne sporazume.

Mehika in Kanada sta sprva skušali povečati trgovinsko sodelovanje le z ZDA, nista pa namenjali pozornosti krepitvi medsebojnih odnosov. Marca 1990 sta s podpisom desetih sporazumov o trgovinskih in netrgovinskih dogajanjih storili korak bližje k večji ekonomski povezanosti (Kenda & Bobek, 2003, str. 260).

Junija 1990 sta ameriški predsednik George Bush in mehiški predsednik Carlos Salinas de Gortari naznanila idejo o vzpostavitvi prostotrgovinskega območja. Pobudo je podal mehiški predsednik Salinas, da bi mehiškemu gospodarstvu zagotovil dostop do ameriškega trga, rešil mehiško krizo in s tujimi investicijami zagotovil ustvarjanje novih delovnih mest. Leto kasneje so se pričela pogajanja, katerim se je pridružila tudi Kanada (Hufbauer & Schott, 1992, 3). Predstavniki ZDA, Mehike in Kanade so tako 17. decembra 1992 podpisali sporazum NAFTA, ki je stopil v veljavo 1. januarja 1994, potem ko je nadomestil kanadsko-ameriški sporazum.

Sporazum NAFTA predstavlja prostotrgovinsko območje med ZDA, Kanado in Mehiko in je najnižja oblika integracij od obstoječih (carinska unija, skupni trg, ekonomska unija). Glavni cilji sporazuma, ki jih bodo države podpisnice dosegle z upoštevanjem pravil in načel, so (NAFTA, 2011):

- odstraniti ovire, ki preprečujejo prosto trgovino, ter pospešiti pretok blaga in storitev med državami podpisnicami;
- ustvarjati pogoje za pošteno konkurenco na območju proste trgovine;
- povečati investicijske priložnosti med članicami;
- zagotoviti ustrezno in učinkovito zaščito intelektualne lastnine s sprejetjem ustrezne zakonodaje;
- ustvariti učinkovite postopke za uveljavitev sporazuma, za skupno administracijo in za reševanje sporov;
- zagotoviti okvir za nadaljnje tristransko, regionalno ali multilateralno sodelovanje pri razširitvi in povečevanju koristi sporazuma.

4.1.3 ASEAN

ASEAN (angl. *Association of Southeast Asian Nations*) je geopolitična in ekonomska organizacija, sestavljena iz desetih držav Jugovzhodne Azije. Avgusta leta 1967 so jo ustanovile Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur in Tajsko s podpisom t. i. Bangkoške deklaracije. V deklaraciji so države članice izrazile željo po skupnem regionalnem sodelovanju. Sledile so pridružitve novih članic, leta 1984 Brunej, leta 1995 Vietnam, leta 1997 Laos in Mjanmar ter leta 1999 Kambodža. Integracija je namenjena pospeševanju gospodarske rasti, družbenega napredka in kulturnega razvoja članic ter zavzemanju za mir v regiji.

Po letu 1970 so države več sodelovanja namenile sledenju ekonomskim ciljem. Kot rezultat tesnejšega sodelovanja so leta 1977 podpisali prvi trgovinski sporazum, v letu 1992 pa so se vlade članic odločile za oblikovanje prostotrgovinskega območja AFTA, ki je bil poskus liberalizacije tega območja. Sporazum je pomenil korak naprej od sporazuma leta 1977, saj je znižal carine za veliko večino izdelkov, odpravil določene necarinske in trgovinske ovire ter količinske omejitve pri izvozu.

Cilji in nameni ASEAN-a so (ASEAN, 2011):

- pospešiti gospodarsko rast, socialni napredek in kulturni razvoj v regiji s skupnimi prizadevanji, da bi okrepili temelje za uspešno in mirno skupnost narodov jugovzhodne Azije;
- spodbujanje regionalnega miru in stabilnosti, upoštevanje pravičnosti in pravne države v odnosih med državami v regiji;
- spodbujati aktivno sodelovanje in medsebojno pomoč pri zadevah skupnega interesa na gospodarskih, socialnih, kulturnih, tehničnih, znanstvenih in administrativnih področjih;
- zagotoviti pomoč drug drugemu v obliki objektov za usposabljanje in raziskave na področjih izobraževanja, strokovnih, tehničnih in drugih sfer;
- učinkovitejše sodelovanje za večji izkoristek kmetijstva in industrije, širitev trgovine vključno s študijami o problemih mednarodne menjave blaga, izboljšanje prevoznih in komunikacijskih zmožnosti ter dvig življenjskega standarda svojih prebivalcev;
- promovirati JV-azijske študije;
- ohraniti tesno sodelovanje z obstoječimi mednarodnimi in regionalnimi organizacijami s podobnimi nameni in cilji ter raziskati vse možnosti za še tesnejše medsebojno sodelovanje.

4.1.4 MERCOSUR

MERCOSUR (angl. *Mercado Comun del Sur*) je največja ekonomska integracija v Južni Ameriki, ustanovljena leta 1991 s pogodbo »Treaty of Asunción«, ki je bila kasneje spremenjena in posodobljena s pogodbo »Ouro Preto« iz leta 1994. Primarni namen je odpravljanje ovir za regionalno trgovino, kot so visoke carine, neenakost dohodkov in tehnične ovire pri uvajanju novega izdelka na tržišče. Prvotni cilj sporazuma je doseganje ekonomske integracije držav članic s sredstvi prostega pretoka blaga in storitev med članicami, ustanovitev skupne carinske tarife za uvoz iz tretjih držav in prilagoditev skupne trgovinske politike. Članice "Južnega skupnega trga" so Argentina, Brazilija, Paragvaj in Urugvaj. Leta 2006 je Venezuela podpisala pristopni sporazum, ki pa ga paragvajski kongres ni sprejel do decembra 2010. Status pridruženih članic imajo še Bolivija, Čile, Kolumbija, Ekvador in Peru. MERCOSUR je četrta največja ekonomska integracija na svetu.

Pridružene članice ne uživajo enakih ugodnosti kot glavne članice, nimajo popolne volilne pravice in celotnega dostopa do trgov glavnih članic. Deležne so bile zmanjšanja carin, vendar pa se od njih ne zahteva, da uvedejo skupno zunanjo tarifo, ki velja za polnopravne članice. Le Bolivija ima možnost postati ena izmed glavnih članic, vendar pa je odločitev zapletena zaradi zgodovine Bolivije z MERCOSUR-jem in zaradi bolivijskih carin, ki so nižje od carin na območju MERCOSUR-ja. Bolivija bi morala zvišati carine, kar pa bi pomembno vplivalo na cene znotraj države (MERCOSUR, 2011).

Glavni cilji MERCOSUR-ja so (Argentour, 2011):

- prost pretok blaga, storitev in produkcijskih faktorjev med državami članicami, odprava carinskih ovir in dvig netarifnih omejitev pri pretoku blaga;

- določitev skupne zunanje tarife, sprejetje skupne trgovinske politike, usklajevanje stališč ter sodelovanje na regionalnih in mednarodnih gospodarskih srečanjih;
- ureditev makroekonomskih in sektorskih politik članic, ki se nanašajo na mednarodno menjavo, kmetijstvo, industrijo, davke, monetarni sistem, menjavo in kapital, storitve, carine in transport, da bi zagotovili neovirano konkurenco med članicami;
- obveza članic, da uredijo prilagoditve svojih zakonov na pomembnih področjih in tako pripomorejo k okrepitvi integracijskega procesa.

4.2 Razvitost integracij

Kot omenjam na začetku poglavja, so si integracije med seboj zelo različne – po strukturi držav in tudi po vrsti integracije in razvitosti.

Evropska unija je bila ustanovljena kot Evropska gospodarska skupnost leta 1957 in v današnjem času predstavlja najbolj napredno obliko regionalnega povezovanja. Zahodnoevropske države so izrazile spodbudo, da bi dosegli hitrejšo gospodarsko rast z zmanjšanjem trgovinskih ovir in s tem spodbujanja medsebojne trgovine. Zbliževanje gospodarskih interesov je privedlo k poglobitvi in širitvi integracije, neprimerljivo s katero koli regionalno skupino na svetu. Globino integracije povzema evro, skupna valuta 17 članic, medtem ko širino integracije najbolje ponazarja stalna širitev članstva s 6 na 27 članic. EU vključuje države z visokim dohodkom, relativno homogenimi družbenimi ter s političnimi vrednostmi in tehnološkimi zmogljivostmi. Čeprav so razvojne razlike med starimi in novimi članicami naredile EU bolj heterogen, ta ni bistveno znižala razvojne ravni celotne integracije. Kljub nedavni širitvi EU ostaja izvedljiv in močan mehanizem integriranja (Park & Estrada, 2010, str. 7–8).

NAFTA je največje območje proste trgovine na svetu, večje kot EU. Za razliko od EU, ki obravnava široko področje gospodarskih in negospodarskih področij, je NAFTA zgolj gospodarski sporazum, ki si prizadeva za povečanje trgovine med tremi državami z zmanjševanjem trgovinskih ovir, zlasti carin. V okviru trgovinskega bloka Kanada, Mehika in ZDA vodijo različne trgovinske politike v zvezi z nečlanicami. NAFTA je imela pozitiven vpliv na gospodarsko rast Mehike, ki precej zaostaja za svojima severnima sosedama v dohodku na prebivalca in v splošnem razvoju (Park & Estrada, 2010, str. 10–11).

Integracija ASEAN je sprva služila predvsem kot forum za pospeševanje dialoga in sodelovanja na političnih in varnostnih vprašanjih. Poskušali so zgraditi enotno fronto proti komunistični nevarnosti in ublažiti morebitne spore med članicami. Čeprav je spodbuda za ustanovitev ASEAN-a prišla iz geopolitičnih vrst, je spodbujanje trgovine, naložb in drugega gospodarskega sodelovanja postalo vse bolj pomembno v skladu s hitro gospodarsko rastjo regije. Konec hladne vojne je še pospešil preoblikovanje integracije od geopolitičnega h gospodarskemu sodelovanju. Strateški premik pa so v integraciji dosegli s pobudo AFTE, da so leta 1992 zmanjšali trgovinske in netrgovinske ovire med članicami. Na splošno ima ASEAN nizko raven regionalnega razvoja, kar je posledica raznolikosti dohodkov znotraj

integracije, ki vključuje nekatere najrevnejše države na svetu in tudi eno od najbogatejših, Singapur (Park & Estrada, 2010, str. 11–12).

Skupni trg MERCOSUR-ja predstavlja okoli 70 odstotkov celotne proizvodnje celine. Cilj integracije je bilo ustvariti carinsko unijo s skupno zunanjo tarifo za nečlanice in prosto trgovino znotraj bloka, kar je bilo učinkovito pri širitvi trgovine med članicami in je služilo kot motor za regionalno rast. V obdobju od 2000 do 2009 pa regionalno povezovanje ni sledilo regionalnemu razvoju. Nadaljnje vključevanje novih članic je obstalo v luči rastočega protekcionizma v regiji, ki sta ga povzročila devalvacija valut in gospodarska stagnacija od 1999 do 2002 (Park & Estrada, 2010, str. 13).

Tabela 4: Število prebivalstva v letih 2000 in 2009

	2000*	2009		2000	2009
EU	376166365	498643210	MERCOSUR	219764257	243704026
Avstrija	8011560	8364095	Argentina	36938728	40276376
Belgija	10252000	10788760	Brazilija	174174447	193733795
Bolgarija	8060000	7585131	Paragvaj	5350235	6348917
Ciper	786607	871036	Urugvaj	3300847	3344938
Češka	10273300	10489970			
Danska	5337344	5529270	ASEAN	515359739	580992298
Estonija	1369512	1340345	Brunej	333471	399687
Finska	5176197	5338395	Kambodža	12759811	14805358
Francija	58895516	62616488	Indonezija	205280270	229964723
Nemčija	82210000	81879976	Laos	5403262	6320429
Grčija	10917500	11283293	Malezija	23273615	27467837
Madžarska	10210971	10022302	Mjanmar	46609819	50019775
Irska	3805400	4450446	Filipini	77689369	91983102
Italija	56948600	60221211	Singapur	4027900	4987600
Latvija	2372000	2255128	Tajska	62346822	67764033
Litva	3499527	3339550	Vietnam	77635400	87279754
Luksemburg	436300	497854			
Malta	390000	414971	NAFTA	410907700	448178125
Nizozemska	15925431	16531294	Kanada	30769700	33739900
Poljska	38453757	38149886	Mehika	97966000	107431225
Portugalska	10225803	10632069	ZDA	282172000	307007000
Romunija	22443000	21482395			
Slovaška	5388740	5418156			
Slovenija	1989000	2043241			

se nadaljuje

nadaljevanje

	2000*	2009		2000	2009
--	--------------	-------------	--	-------------	-------------

Španija	40263200	45957671			
Švedska	8869000	9302123			
Vel. Britanija	58892514	61838154			

* Podatek za EU v letu 2000 upošteva število članic EU15.

Vir: World Bank, Population total, 2011a.

V Tabeli 4 vidimo, da so v letu 2009 imele največje število prebivalstva države jugovzhodne Azije, in sicer 580 milijonov. Sledile so države Evropske unije in NAFTE. Čeprav je NAFTA po površini skoraj 6-krat večja od EU, je po drugi strani razlika v številu prebivalstva majhna. Podatek za EU v letu 2000 upošteva število članic EU15.

V Evropski uniji pet držav članic – Francija, Nemčija, Italija, Španija in Velika Britanija – predstavlja 71 odstotkov celotnega bruto družbenega proizvoda, ki je v letu 2009 znašal 16.429 milijard USD. Kanada, Mehika in ZDA so v letu 2009 skupaj ustvarile 16.007 milijard USD, kjer so največji delež prispevale ZDA z 88 odstotki. Države ASEAN-a so skupno ustvarile 1.489 milijard USD, države MERCOSUR-ja pa 1.890 milijard USD bruto domačega proizvoda (World Bank, 2011c).

Tabela 5: BDP p. c. po tekočih cenah v letih 2000 in 2009 (v USD)

	2000*	2009		2000	2009
EU	23379	31620	MERCOSUR	4908	6853
Avstrija	23866	45562	Argentina	7694	7626
Belgija	22666	43671	Brazilija	3701	8121
Bolgarija	1601	6423	Paragvaj	1322	2242
Ciper	13424	29082	Urugvaj	6914	9420
Češka	5521	18139			
Danska	29993	55992	ASEAN	5000	8148
Estonija	4144	14238	Brunej	17996	26641
Finska	23514	44581	Kambodža	294	667
Francija	21914	41051	Indonezija	804	2349
Nemčija	23114	40670	Laos	321	940
Grčija	11501	29240	Malezija	4030	7030
Madžarska	4690	12868	Mjanmar	192	635
Irska	25380	51049	Filipini	977	1752
Italija	19269	35084	Singapur	23019	36537
Latvija	3302	11616	Tajska	1968	3893
Litva	3267	11141	Vietnam	402	1032
Luksemburg	46458	105044			

se nadaljuje

nadaljevanje

	2000*	2009		2000	2009
Malta	9981	19200	NAFTA	21242	30364

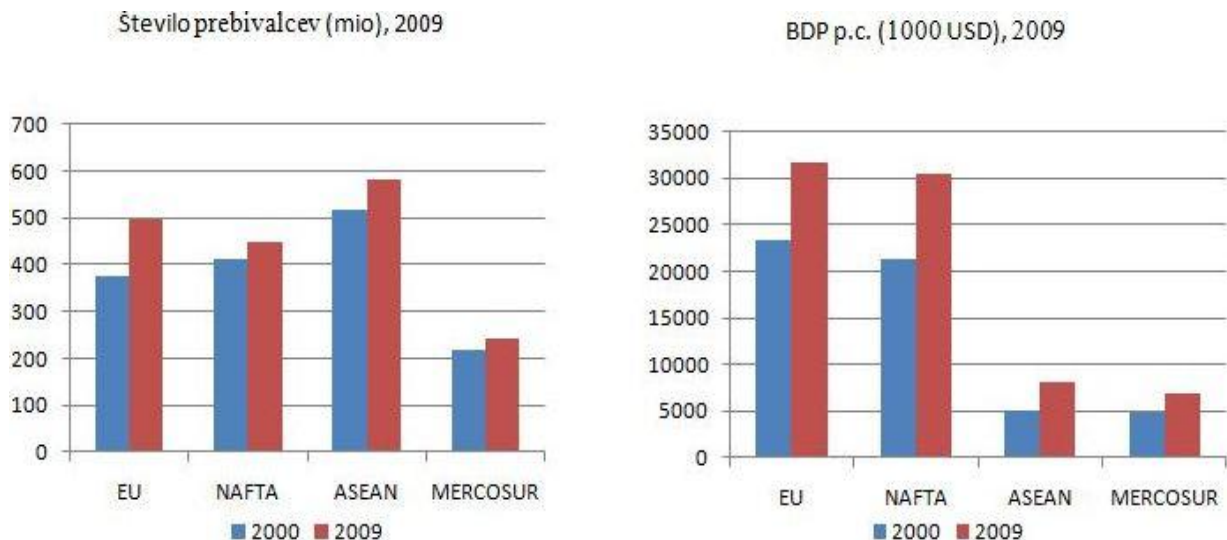
Nizozemska	24180	47917	Kanada	23623	39876
Poljska	4454	11273	Mehika	6397	7921
Portugalska	11443	21903	ZDA	33705	43296
Romunija	1651	7500			
Slovaška	5326	16176			
Slovenija	9999	23726			
Španija	14422	31774			
Švedska	27879	43654			
Vel. Britanija	25089	35165			

* Podatek za EU v letu 2000 upošteva število članic EU15.

Vir: World Bank, *GDP per capita, 2011b*.

V Tabeli 5 je prikazan povprečni BDP p. c., merjen po kupni moči, ki je bil v letu 2009 v EU malenkost večji kot BDP p. c. držav članic NAFTA. Precej pa zaostaja BDP p. c. držav članic ASEAN in MERCOSUR. Če pa primerjavo države vseh štirih integracij, vidimo, da je na svetovni ravni na prvem mestu Luksemburg, ki je v letu 2009 dosegel 105.044 USD BDP na prebivalca. V primeru NAFTA je daleč pod povprečjem Mehika, v primeru MERCOSUR Paragvaj, v ASEAN pa so nad povprečjem le Singapur, Brunej in Malezija. Podatek za EU v letu 2000 upošteva povprečni BDP p. c. takratnih EU15.

Slika 3: Primerjava števila preb. in BDP p. c. v 2009 v izbranih integracijah

Vir: World Bank, *Population total, 2011a*; World Bank, *GDP per capita, 2011b*.

4.3 Gibanje deleža znotrajintegracijske trgovine

V drugem poglavju teoretično predstavim učinke, do katerih pripeljejo regionalni trgovinski sporazumi. Učinke lahko prikažemo tudi s podatki o dejanski intenzivnosti trgovanja med

državami članicami sporazumov. Rast znotrajintegracijske trgovine je postal pomemben trend v mednarodni trgovini, Delež trgovine znotraj regij v celotni svetovni trgovini je narasel že leta 1980 v Zahodni Evropi, Severni Ameriki in Aziji.

V Tabeli 6 so prikazani podatki o svetovnem izvozu in znotrajintegracijskem izvozu v izbranih integracijah. Slika 4 prikazuje deleže znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu posamezne integracije. Potrebno je poudariti, da podatki za EU v celotnem obdobju upoštevajo vseh 27 članic in zato niso povsem primerljivi. Prav tako je celotni izvoz EU izračunan kot seštevek znotrajintegracijskega izvoza in zunanjšega izvoza. Ker pa je EU carinska unija, notranji izvoz ni več pravi izvoz, vendar ga moramo tako predstaviti zaradi primerjave z ostalimi integracijami.

Tabela 6: Razvoj znotrajintegracijskega izvoza v EU, NAFTA, ASEAN in MERCOSUR ter njihov delež v svetovnem izvozu (2000–2009 v milijardah USD)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
SVET	6448	6177	6465	7490	8975	10504	12128	13986	16099	12412
EU (27)	1420	1623	1732	2063	2440	2666	3087	3628	3972	3045
NAFTA (3)	681	637	626	651	740	824	902	972	1013	768
MERCOSUR(4)	17	15	10	13	17	21	25	32	41	33
ASEAN (10)	101	90	97	105	127	162	193	225	252	202
Delež v %										
EU (27)	22.02	26.3	26.8	27.5	27.2	25.4	25.5	25.9	24.6	24.5
NAFTA (3)	10.5	10.3	9.7	8.7	8.2	7.8	7.4	6.9	6.3	6.2
MERCOSUR(4)	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3
ASEAN (10)	1.5	1.4	1.5	1.4	1.4	1.5	1.6	1.6	1.5	1.6

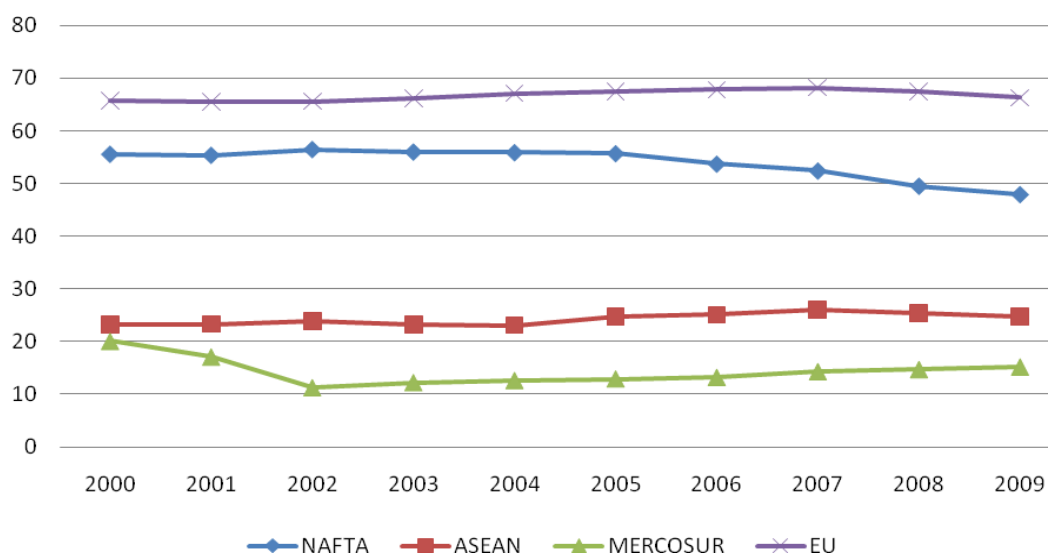
Vir: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2010.

Svetovni izvoz se je v izbranem obdobju vsako leto povečeval. Zaustavilo se je po letu 2008, ko so se začeli čutiti vplivi gospodarske krize, ki se je pričela leto prej v ZDA in se prenesla na številne države po svetu. Širitev in poglobljanje integracij je povzročilo, da se je znotrajintegracijska trgovina večala, v našem primeru znotrajintegracijski izvoz, ki je v letu 2007 v največjih štirih integracijah predstavljal skoraj 35 odstotkov celotnega svetovnega izvoza. Delež EU je predstavljal skoraj 26 odstotkov, medtem ko je delež NAFTA znašal dobrih 6 odstotkov. Pri ostalih dveh integracijah se delež znotrajintegracijskega izvoza v svetovnem izvozu giblje okoli 0,5 odstotka pri MERCOSUR-ju in okoli 1,5 odstotka pri ASEAN-u.

V nadaljevanju na Sliki 4 vidimo deleže znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu posamezne integracije. Trgovina znotraj integracije je postala zelo pomembna za članice. Izvoz znotraj EU predstavlja od 60 do 70 odstotkov celotnega izvoza EU. Spet je potrebno poudariti, če ima regija večje število držav, je delež notranje regionalne trgovine večji, ker preoblikuje domačo menjavo v mednarodno trgovino. ZDA, Mehika in Kanada znotraj

sporazuma ustvarijo nad 50 odstotkov celotnega izvoza. Nizko stopnjo trgovanja znotraj regije imajo države MERCOSUR-ja. Vzrok je verjetno v tem, da se je v primerjavi z ostalimi obravnavanimi regijami proces integriranja začel relativno pozno in da države v razvoju v splošnem relativno več trgujejo z razvitimi državami kot med seboj.

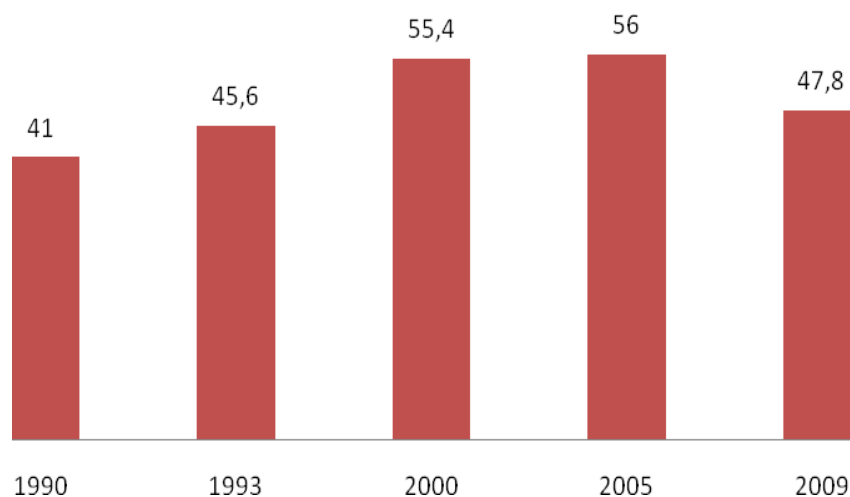
Slika 4: Delež znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu izbranih integracij (v %)

Vir: UNCTAD, *Handbook of Statistics, 2010*; EUROSTAT, *External and intra-EU trade –statistical yearbook, 2008*.

Slika 5 prikazuje gibanje deleža znotrajintegracijskega izvoza držav članic NAFTA. Leta 1990 so ZDA predstavljale 69 odstotkov celotnega izvoza Mehike. Delež se je po podpisu sporazuma NAFTA še povečal, in sicer na 88 odstotkov leta 2000. Enako velja za Kanado, saj je njeno gospodarstvo močno odvisno od ameriškega; delež izvoza v ZDA 4 leta pred podpisom sporazuma je znašal 75 odstotkov in do leta povišal na 87 odstotkov. Od leta 1990 se je obseg izvoza med državami podpisnicami NAFTA povečal z 223 milijard USD na 678 milijard USD leta 2000, kar pomeni porast za 200 odstotkov. Po nastanku NAFTE je v letu 1994 viden porast deleža znotrajintegracijske trgovine, po letu 2005 pa se je ta trend zaustavil oziroma celo obrnil.

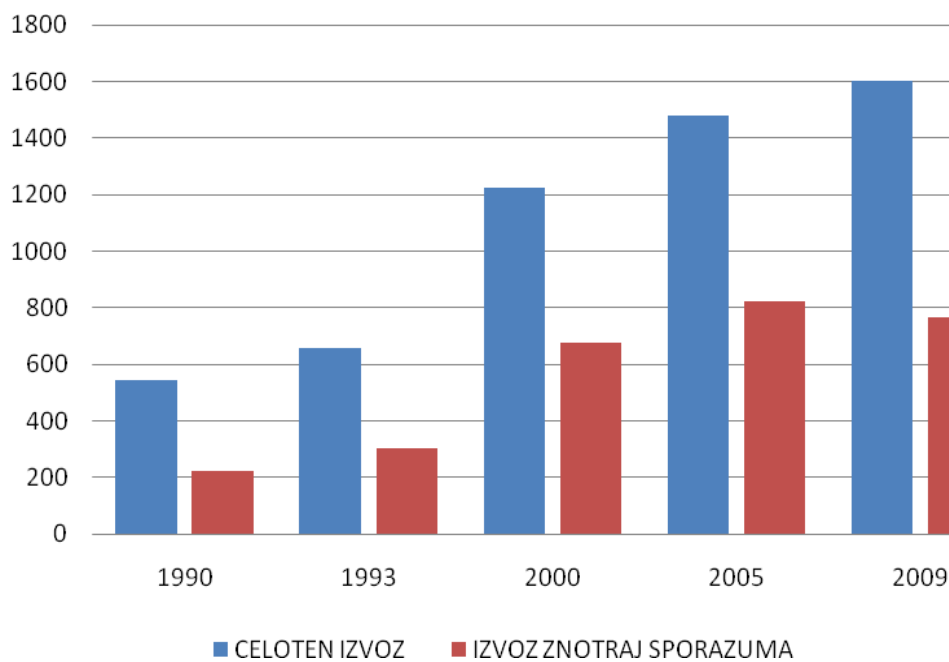
Slika 5: Delež znotrajintegracijskega izvoza v celotnem izvozu držav članic NAFTA (v %)

Vir: UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database 2011.

Celoten skupen izvoz držav članic NAFTA in izvoz med članicami v letih pred podpisom sporazuma in po podpisu vidimo v Sliki 6. Zaradi odstranitve ovir v trgovini se je po podpisu povečala menjava blaga in storitev med vsemi tremi članicami NAFTA.

Slika 6: Celoten izvoz NAFTA in izvoz znotraj sporazuma (v milijardah USD)

Vir: UN Comtrade, United Nations Commodity Trade Statistics Database 2011.

SKLEP

Globalizacija po definiciji pomeni sklop družbenih, političnih in ekonomskih sprememb, ki nastanejo kot posledica razširjenega trgovanja in kulturnih izmenjav na svetovni ravni. V ekonomskem kontekstu se nanaša na posledice trgovanja, zlasti liberalizacije in proste menjave. Gospodarsko sodelovanje na mednarodni ravni je močno zaznamovalo in vplivalo na rast svetovne trgovine. Proces globalizacije je tako dejavnik, ki je že v preteklosti vplival na svetovni gospodarski razvoj in tako bo tudi v prihodnje.

Svetovna trgovinska organizacija je bila ustanovljena, da bi odpravili ovire za trgovanje. Zagotavlja nemoteno in svobodno trgovino, večjo pravno varnost v mednarodnih odnosih in temelji na spoštovanju pravil organizacije. Ključni cilj je zagotavljanje enakih pogojev trgovanja za vse njene članice, vpliva pa tudi na še nevčlanjene države. Sočasno z liberalizacijo svetovne trgovine se je sprožilo nastajanje in formiranje ekonomskih integracij. Danes skoraj vse države iščejo možnost za pospeševanje lastnega razvoja tudi z regionalnim povezovanjem in tako se je težko izogniti kateri od obstoječih ali nastajajočih integracijskih skupin.

Regionalni trgovinski sporazumi dopolnjujejo multilateralni trgovinski sistem, ga pomagajo graditi in krepiti, vendar pa delujejo s ciljem zagotoviti svobodno menjavo le med državami – podpisnicami sporazuma. S članstvom v Svetovni trgovinski organizaciji se država obveže, da bo izpolnjevala ter spoštovala pravila in načela organizacije ter zagotavljala enake pogoje za trgovanje vsem članicam. Regionalni sporazumi so torej po svoji naravi diskriminatorni, saj odstopajo od načela največje ugodnosti, ki je steber multilateralnega trgovinskega sistema. Delovanje regionalnih ekonomskih integracij zato WTO ureja s posebnim členom, ki dovoljuje nastanek RTA pod točno določenimi pogoji.

V diplomski nalogi sem predstavila tudi 4 največje in pomembne regionalne trgovinske sporazume, in sicer EU, NAFTA, MERCOSUR in ASEAN. Integracije se razlikujejo po stopnjah razvitosti, velikosti in strukturi držav. Pokazalo se je, da vse integracije želijo povečati blaginjo svojih držav. Podatki kažejo, da trgovina znotraj posamezne integracije predstavlja velik delež celotne trgovine integracije. Posebno za majhne države je članstvo v regionalnih ekonomskih integracijah edina možnost, da sledijo koraku razvitih držav in ostajajo konkurenčne v svetovnem merilu.

Velikokrat se tudi v literaturi pojavlja vprašanje, ali regionalizem dejansko podpira multilateralni trgovinski sistem ali ga zavira. Regionalni trgovinski sporazumi omogočajo hitrejšo, svobodnejšo in globljo integracijo z disciplinirano politiko trgovinske menjave. Po drugi strani pa lahko predstavljajo navznoter usmerjene bloke, ki ščitijo članice in zavirajo spodbude za multilateralna pogajanja. V literaturi obstaja premalo dokazov, ki bi potrdili domneve, da regionalni sporazumi zavirajo multilateralni trgovinski sistem. Iz obravnavanega lahko zaključimo, da regionalizem in multilateralizem večinoma podpirata in krepiata drug drugega ter sta pomembna za blaginjo na svetovni in tudi regionalni ravni.

LITERATURA IN VIRI

1. Appleyard, D. R. & Field, A. J. (1998). *International Economics: Trade Theory and Policy* (3rd ed.). Singapore: MCGraw-Hill Book Co.
2. Argentour (2011). *Mercosur*. Najdeno 17. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.argentour.com/en/argentina_economy/mercosur.php.
3. ASEAN (2011). *About ASEAN*. Najdeno 18. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html.
4. Baldwin, R. & Seghezza, E. (2007). *Are trade blocs building or stumbling blocks? New evidence*. Najdeno 25. aprila 2011 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/res_e/reser_e/gtdw_e/wkshop08_e/baldwin_spring_e.pdf.
5. Baldwin, R. & Wiplosz, C. (2004). *The Economics of European Integration* (2nd ed.). Berkshire: MCGraw-Hill Education.
6. Bobek, V. (2002). *Doktrine in instrumenti mednarodne menjave*. Maribor: Ekonomsko--poslovna fakulteta.
7. Bobek, V. & Živko, T. (2002). *Poslovni vodnik po zunanjetrgovinski politiki Evropske unije*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
8. Bowen, H. P., Hollander, A. & Viaene, J. M. (1998). *Applied International Trade Analysis*. Basingstoke (etc): Macmillan press LTD
9. *Carinska unija* (2011). Najdeno 14. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/gospodarstvo-in-finance/carinska-unija/>.
10. CEPR (2011). *DP6599 Are Trade Blocs Building or Stumbling Blocks? New Evidence*. Najdeno 25. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://www.cepr.org/pubs/new-dps/dplist.asp?dpno=6599.asp>.
11. Dent, M. C. (1997). *The European Economy. The Global Context*. London: Routledge.
12. Duina, F. (2006). *The Social Construction of Free Trade: the European union, NAFTA, and MERCOSUR*. New Jersey: Princeton University Press.
13. El-Agraa, A. M. (1997). *Economic Integration Worldwide*. Basingstoke (etc): Macmillan.
14. EUROSTAT (2008). *External and intra- EU trade- statistical yearbook*. Najdeno 20. decembra 2010 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CV-07-001/EN/KS-CV-07-001-EN.PDF.
15. Hufbauer, G. C. & Schott, J. J. (1992). *North American Free Trade: Issues and Recommendations*. Washington: Institute for International Economics.
16. Jovanović, N. M. (2006). *The Economics of International Integration*. UK: Edward Elgar, Cheltenham.
17. Kenda, V. & Bobek, V. (2003). *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
18. Kumar, A. (1999). *Mednarodna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. Kumar, A. (2001). *Gradivo za študij predmeta Ekonomika Evrope*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
20. Kumar, A. & Zajc Kejžar, K. (2010). *Delovno gradivo za študij pri predmetu Ekonomika EU in Slovenije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Lanjouw, G. J. (1995). *International Trade Institutions*. London, NY: Longman.

22. MERCOSUR (2011). *South America's Fractious Trade Block*. Najdeno 16. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.cfr.org/trade/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc/p12762>.
23. NAFTA (2011). *Legal texts: Objectives*. Najdeno 16. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?conID=590>.
24. Park, D. & Estrada, M. A. R. (maj 2010). *A New Multi-Dimensional Framework for Analyzing Regional Integration: Regional Integration Evaluation (RIE) Methodology*. Asian development bank No. 49. Najdeno 20. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.adb.org/documents/papers/regional-economic-integration/WP49-Multi-Dimensional-Framework.pdf>.
25. Pomfret, R. (2001). *The Economics of Regional Trading Arrangements*. Oxford: Oxford University Press.
26. Shiells, C. (1995, 1. marec). *Regional trade blocs: Trade creating or diverting?* Finance & Development, 32(1). Najdeno 20. oktobra 2010 na spletnem naslovu <http://www.allbusiness.com/legal/contracts-agreements/494066-1.html>.
27. Suranovic, S. (2007). *International Trade Theory and Policy*. Najdeno 3. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://internationalecon.com/Trade/Tch100/T100-2.php>.
28. Tratnik, M. & Ferčič, A. (2002). *Mednarodno gospodarsko pravo*. Maribor: Pravna fakulteta.
29. UNCTAD (2010). *Handbook of Statistics 2010*. New York: United Nations Publications.
30. UN Comtrade (2011). *United Nations Commodity Trade Statistics Database*. Najdeno 2. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://comtrade.un.org/db/>.
31. World Bank (2000). *Trade blocs: a World Bank policy research report*. Oxford: Oxford University Press.
32. World Bank (2011a). *Population total*. Najdeno 21. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>.
33. World Bank (2011b). *GDP per capita*. Najdeno 21. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
34. World Bank (2011c). *GDP*. Najdeno 21. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
35. WTO (2010a). *Understanding the WTO*. Najdeno 4. oktobra na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/utw_chap1_e.pdf.
36. WTO (2010b). *Agreement establishing the World trade organization*. Najdeno 6. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf.
37. WTO (2010c). *Understanding the WTO: The Organization*. Najdeno 6. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm#join.
38. WTO (2010d). *Ministerial conferences*. Najdeno 8. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm.
39. WTO (2010e). *WTO organization chart*. Najdeno 11. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm.

40. WTO (2010f). *The agreements*. Najdeno 18. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm.
41. WTO (2010g). *Settling disputes*. Najdeno 18. oktobra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm.
42. WTO (2010h). *Regional Trade Agreements: Scope of RTAs*. Najdeno 4. novembra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/scope_rta_e.htm.
43. WTO (2010i). *Regional Trade Agreements*. Najdeno 6. novembra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm.
44. WTO (2010j). *Regional trade agreements: Facts and figures*. Najdeno 6. novembra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regfac_e.htm.
45. WTO (2010k). *Legal texts: Gatt 1947, Article I–XVII*. Najdeno 9. novembra 2010 na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm#articleI.
46. WTO (2010l). *Legal texts: Differential and more favourable treatment reciprocity and fuller participation of developing countries*. Najdeno 9. novembra na spletnem naslovu http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.

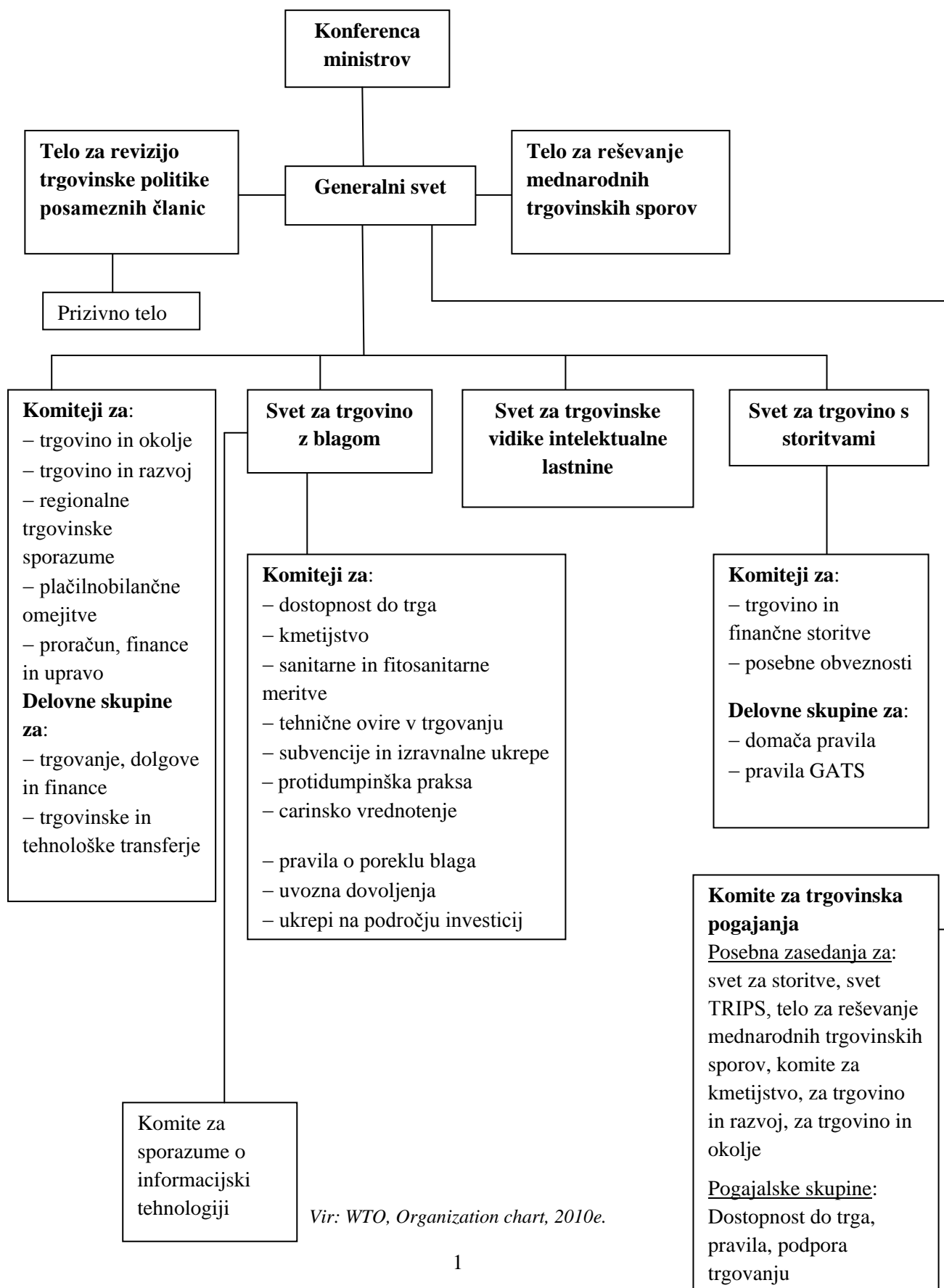
PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Organizacijska struktura WTO.....	1
PRILOGA 2: Zgodovinski mejniki EU	2

PRILOGA 1: Organizacijska struktura WTO

Slika 1: Organizacijska struktura WTO.

Vir: WTO, Organization chart, 2010e.

PRILOGA 2: Zgodovinski mejniki EU

1950 – Francoski zunanji minister **Robert Schuman** je **9. maja** predstavil predlog o uskladitvi obnovitvenega procesa premogovne in jeklarske industrije Francije in Nemčije.

1951 – 18. aprila so Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nemčija in Nizozemska podpisali **Pariško pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo**. S tem se je začel kompleksen proces gospodarskega združevanja, ki je temeljil na prosti medsebojni trgovini in skupni carinski politiki.

1957 – Na podlagi uspeha Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo je šest držav razširilo sodelovanje še na druge gospodarske sektorje. Podpišejo Rimski pogodbi o ustanovitvi **Evropske gospodarske skupnosti (EGS)** in **Evropske skupnosti za jedrsko energijo (Euratom)**. Cilj EGS je bil ustvariti gospodarsko skupnost, ki temelji na prostem pretoku blaga, storitev, ljudi in kapitala.

1962 – 30. julija je EGS uvedel **Skupno kmetijsko politiko**, ki državam omogoča skupni nadzor nad živilsko proizvodnjo, da države EGS pridelajo dovolj hrane za svoje potrebe in da kmetje prejemajo enako plačilo za svoj pridelek.

1968 – 1. julija so znotraj šestih držav članic povsem ukinili carine in ustvarili **carinsko unijo**, ki v dveh letih za šestkrat poveča čezmejno trgovanje med državami članicami.

1973 – **Danska, Irska in Velika Britanija** so se pridružile evropskim skupnostim.

1974 – Ustanovljen je bil **Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR)**, da bi zagotavljal uravnoteženi razvoj evropskih regij, izboljšal prometne in komunikacijske povezave, povečal naložbe in ustvarjal delovna mesta.

1979 – V času od 7. do 10. junija so bile izvedene **prve neposredne volitve v evropski parlament**. Uveden je bil **Evropski denarni sistem (EMS)**, ki je nekoliko pomagal pri ustalitvi menjalnih tečajev in spodbudil države članice evropski skupnosti k izvajanju strogih politik, ki so jim omogočale ohranitev medsebojne pomoči in vzpostavitev reda v gospodarstvu.

1981 – Pridružila se je **Grčija**.

1986 – Vstopili sta **Španija in Portugalska**.

1987 – Začel je veljati **Enotni evropski akt**, ki določa časovni raspored za oblikovanje enotnega evropskega trga do 1. januarja 1993. 15. junija je EGS uvedel program **Erasmus**, namenjen študentom, ki jim financira največ enoletni univerzitetni študij v drugi evropski državi.

1990 – **Združili** sta se Zvezna republika Nemčija in Nemška demokratična republika (3. oktobra).

1991 – V Maastrichtu je Evropski svet decembra dosegel sporazum glede **Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije**, ki preimenuje EGS v Evropsko skupnost (ES), obstoječemu sistemu treh evropskih skupnosti so bila dodana področja meddržavnega sodelovanja. Zastavljeni so bili novi, ambiciozni cilji za države članice – denarna unija do leta 1999, evropsko državljanstvo, nove skupne politike in novi dogovori glede notranje varnosti.

1992 – **Vzpostavljen je bil enotni trg**, to je prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. EU je postal največji enotni trgovinski blok na svetu.

1995 – Pridružile so se **Avstrija, Finska in Švedska**. 26. marca je začel v sedmih državah – v Belgiji, Franciji, Luksemburgu, Nemčiji, na Nizozemskem, Portugalskem in v Španiji – veljati **Schengenski sporazum**.

1997 – 17. junija je bila podpisana **Amsterdamska pogodba**, ki navaja načrte reform institucij EU, da bi Evropi dali vplivnejše mesto v svetu in da bi zagotovili več sredstev za zaposlovanje in pravice državljanov.

1998 – V Frankfurtu je bila ustanovljena **Evropska centralna banka**.

2000 – Marca je v Lizboni Evropski svet sprejel celovito strategijo za posodobitev gospodarstva EU. "**Lizbonska strategija**" naj bi Evropsko unijo do leta 2010 spremenila v najbolj dinamično, konkurenčno in na znanju temelječe gospodarstvo na svetu.

2001 – Podpisana je bila **Pogodba iz Nice**, ki EU pripravi na največjo širitev v njeni zgodovini.

2002 – 12 držav članic območja evra je izvedlo največji monetarni prehod v zgodovini, ko so 1. januarja njeni državljanji **začeli uporabljati evro**.

2004 – 1. maja so se EU pridružili **Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija**. 29. oktobra so države članice EU podpisale **Pogodbo o Ustavi za Evropo**, katere namen je bil poenostavitev demokratičnega odločanja in upravljanja EU s 25 in z več državami. Pogodbo so na referendumu v Franciji in na Nizozemskem državljanji zavrnil.

2007 – 1. januarja je število držav članic EU naraslo na 27, saj sta se EU pridružili **Bolgarija in Romunija**. Decembra je bila podpisana **Lizbonska pogodba**, ker je bila Pogodba o Ustavi za Evropo zavrjena.

2009 – 1. decembra je **stopila v veljavo Lizbonska pogodba**, po tem ko so jo ratificirale vse države članice EU, tudi Irska, kjer so jo volivci na prvem referendumu leta 2008 zavrnil.